

Romano hangos

22, Kč

ROMSKÝ HLAS – MĚSÍČNÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE

ROČNÍK 15 • ČÍSLO 7–8 • VYŠLO 24. ČERVENCE 2013

zprávy

PRAHA – Nadace Open Society Fund a organizace Člověk v tísni uspořádaly 2. července v galerii Langhans seminář na téma Jak se plní strategie integrace Romů v ČR. Přestože se jako červená nit celým seminářem táhlo podezření, že národní strategie zůstává nadále neúspěšná, seminář nepřinesl nic nového. Snad kromě konstatování, že se až dosud něco v tomto programu dělalo špatně a že se musí začít znovu a jinak. Ovšem nikdo neřekl jak. Hlavním cílem však bylo představit monitorovací zprávu o plnění programu této strategie. Akci moderoval český Němec Jakob Hurrle, dříve pracující na půdě ČR v rámci Romské sekce Helsinského občanského shromáždění.

BUDAPEŠŤ – Maďarští studenti budou od příštího školního roku povinně navštěvovat nacistický koncentrační tábor v Osvětimi, bývalý komunistický internační tábor Reesk a budapeštský Dům teroru. Rozhodli o tom poslanci maďarského parlamentu. Ze všech politických stran se postavila proti jediné krajně pravicové formace Jobbik. Zákon prosadili poslanci vládní strany Fidesz premiéra Orbána. V Osvětimi zahynulo více než 400 000 maďarských Židů. Internační tábor Reesk byl zřízen podle vzoru sovětských gulagů. V Domě teroru zase v padesátých letech policie mučila odpůrce komunistického režimu. Navázal na činnost nacistů v době válečné v téže místě na hlavní budapeštské Andrassyho třídě.

(www.romea.cz, LN, kh)

Jak vypadá letní cesta na Slovensko za romskými hudebníky a výtvarníky?

Romský houslař Patrik Samko ve svém ateliéru v Piešťanech (vlevo) a hudební vystoupení rodiny Žoltákovců v Raslavicích.

Foto: Lenka Gossmannová, Muzeum romské kultury

SLOVENSKO – Výzkumné cesty po stopách romských řemesel, hudebníků či pamětníků patří mezi základní aktivity Muzea romské kultury. I letos se vydali odborní pracovníci MRK na výzkum, zabývající se duchovní a hmotnou kulturou Romů. Cesta trvala pět červnových dní, během nichž jsme projeli celé Slovensko.

Největší prostor byl věnován romské hudbě. Celkem jsme navštívili tři romské kapely a jednoho houslaře. Ve Zvolenské Slatině nám své umění předvedla lidová hudba Klincovci. Nejstarší člen kapely, pan Klinco, přišel za II. světové války

o levou ruku. Přes tento handicap dokáže hrát na kontrabas, místo ruky používá svůj krk. Kapela nyní hraje pod vedením Jána Čipčaly na různých společenských akcích.

V romské osadě Poštárka u Bardějova jsme se setkali s manželi Dreveňákovými. Zpěvačku Marcelu se zpěvákem a kytaristou Josefem doplnili zpěvem a tancem členové rodiny. Jejich tvorbu lze slyšet i na stejnojmenném CD v rámci projektu AfterPhurikane, který vznikl v roce 2009. Iniciovala ho etnoložka Jana Belišová, která našla v romských osadách na východním Slovensku několik skvělých

zpěváků. Belišová dala dohromady romské interprety s klasickými muzikanty Jozefom Luptákom a Borisom Lenkom. Manželé Dreveňákoví účinkovali také na nejznámějším slovenském festivalu Pohoda. Běžně hrají na svatbách či různých oslavách.

V Raslavicích, v oblasti horního Šariše, existuje dlouhá tradice zajímavého tanečního a hudebního folklóru. Má zde kořeny známý muzikantský rod Žoltákovců. Již zesnulý houslista Štefan Žolták starší předal svému synovi a vnukům dar tradičního podání romské i lidové

Pokračování na str. 2

z obsahu

Proti Romům či vládě?

Lukáš Kotlár o demonstracích v Budějovicích a Duchcově

strana 3

Téma: nepokoje v ulicích

Co vede lidi do ulic pod protiromskými hesly?

strana 4, 5

O dvou bratrech

Povídka Andreje Giňi

strana 10, 11

Karel Janeček: Lauru ze ZOO se nám podařilo zachánit

V zooparku Vyškov se 26. června uskutečnil křest telátka plemene Watussi. Nemohli při tom chybět pracovníci ZOO, vyškovské televize a místního zpravodaje, děti ze ZŠ Nádražní (Vyškov) a z IQ Roma servisu. Emotivní příběh malého telátka dopadl šťastně díky Karlu Janečkovi. Ten se o něj nejenom obětavě staral, ale daleko nad rámec pracovních povinností všechno kolem organizoval. Svědomitost a píle Karla Janečka teleti skotu Watussi (původem z východní a jižní Afriky) zachránila život. Když tele dostal z nejhoršího, uspořádal soutěž o nejvhodnější jméno a následně křest. Telátko dostalo jméno Laura, podle návrhu prvňáčka Zdeňka ze ZŠ Nádražní Vyškov.

Když jste vybírali pro tohle mléč zvíře jméno, co jste od toho očekával?

Chtěl jsem, aby děti vymyslely jméno pro zvíře Wattusi, se kterým to opravdu nebylo lehké. Narodilo se ve špatném stavu a my děláli vše pro jeho záchranu. Bojovali jsme a nakonec se nám to podařilo. Chtěl jsem, aby si děti už v první třídě uvědomily, že tu s námi žijí i zvířata.

Když se tele narodilo, co ho trápilo?

Bylo slabé, nepostavilo se na nohy, nechťelo pít mléko a to je to nejdůležitější, co by mělo zvíře dostat do sebe, když se narodí.

A jak jste do něj to mléko nakonec dostávali?

Z dětské láhve. Nalili jsme tam mléko sušené, ředili ho vodou a dávali ho Lauře pít každé dvě hodiny. Časem se naučila pít z láhve, tak jsme jí potom dávali k matce, aby se na-

učila pít i od ní, a po týdnu se nám to podařilo.

Kdybyste to nedělali, tak by nepřežila?

Nepřežila. Nepostavila by se a byla by víc a víc slabá, až by umřela. Ale teď už jí žije matka.

A konkrétně vy jste se o ni staral?

Ano, většinu času jsem s ní strávil já, ale pomáhal mi i kolega.

Vy jste se také rozhodl, že uspořádáte soutěž, kde se vybere jméno, že?

Ano. Šel jsem do ZŠ Nádražní, kde jsem oslovil paní učitelku první třídy. Chtěl jsem, aby první třída vymyslela to jméno a celá škola se na tom trochu podílela. Také jsem jí popsal situaci, jak jsme zvíře zachraňovali a prožívali to.

Pokračování na str. 6

zprávy

MOLDAVA NAD BODVOU – V této romské osadě poblíž Košic provedla slovenská policie koncem června razii. Policisté údajně postupovali dům od domu, vylamovali dveře, rozbíjeli okna a nábytek a útočili na obyvatele. Do akce bylo nasazeno celkem 63 policistů. Mělo jít o odvetu za poškození policejního auta týden před tím při jedné z návštěv policistů v osadě. Zásah vyvolal pobouření mezi Romy a rozpaky úředních míst. Ty byly nuceny připustit, že je nemyslitelné, aby se z policie v demokratické zemi stala hrubá ozbrojená síla usilující o revanš.

BRNO – Videoklip o Brně nazpíváný Romkou probudil rasismus. „Sleduju noční Brno, na terase piju gin, baby, tohle město je pro mě vším.“ Kamera se přesunuje z brněnského Bronxu k Masarykově univerzitě, kolem AZ Tower a nemilosrdně snímá pustnoucí fotbalový stadion za Lužánkami a ruch ve špinavém podchodu pod hlavním nádražím. Protesty vyvolal zpěv Márie Bikárové a upozornění na nepříliš vábná místa ve městě. Avšak i starosta největší brněnské městské části Brno-střed Libor Štátska přiznal, že je v pořádku, když se mluví a upozorňuje na negativa, která se mohou stát časovanými bombami. (www.romea.cz, LN, kh)

BRNO – Klub Ratolest Brno zahájil od července terénní práci s ohroženou mládeží v ulicích okolo Cejlu. Nově budou pracovníci chodit dvakrát týdně přímo do ulic sociálně vyloučené lokality v centru Brna. Zaměří se přitom na místa – parky, nákupní centra či dvory pavlačových domů, kde se dospívající nejčastěji zdržují a kde zatím programy pro ohroženou mládež chybí. Jde o součást služeb tamního Nízkoprahového klubu Pavlače.

Jana Běhalová

pracovnice klubu Ratolest, Brno

Vznikl model letského tábora

LETY U PÍSKU – Dne 8. července byl v Kulturním památníku Lety za přítomnosti hejtmana Ústeckého kraje Oldřicha Bubeníčka, starostů obcí Lety a Králova Lhota, předsedy Společnosti Romů na Moravě, přeživších lidických dětí a zástupců Památníku Lidice odhalen model letského tábora. Po položení květinových darů u pomníku obětí letského tábora následovala krátká přednáška o historii tohoto místa. Poté následovala prohlídka KP Lety a prohlídka nové části expozice v IC Lety nazvané „Vývoj Kulturní památky Lety“.

Milouš Červencel

ředitel KP Lety

Sokol Brno: Zastavme xenofobii

BRNO – Sokol Brno I, jakožto největší jednota sdružená v České obci sokolské, tímto veřejně odmítá jakékoliv projevy xenofobie, rasové, národnostní a náboženské nesnášenlivosti v naší zemi.

Naše prohlášení vychází v souvislosti s protiromskými útoky, které doprovázely demonstrace v Českých Budějovicích. Po historických zkušenostech nelze přehlížet či banalizovat projevy zla a nenávisti, zaměřené na minoritní skupinu obyvatel, kterým většinová společnost dává svoji pasivitou nebo dokonce přímou účastí volný průběh.

V duchu sokolských ideálů bratrství a humanismu se jednoznačně vymezujeme vůči nacionalismu a šovinismu a odmítáme bezpráví a diskreditaci páchané na určité skupině obyvatel. Plně se tak hlásíme k heslu Tomáše Garrigue Masaryka: „Silný si vždy pomůže sám, ochrana slabého, toť úkol nové doby.“

Vyzýváme tímto ostatní sokolské jednoty a Českou obec sokolskou, aby naše prohlášení podpořily a systematicky pracovaly na nápravě nastalé situace. Zároveň projevujeme solidaritu se všemi Romy, kteří se stali a stávají terčem rasové motivovaných útoků.

Michal Doležal

místostarosta Sokola Brno I

Sdružení Český západ vydalo metodiku komunitní práce

TOUŽIM, DOBRÁ VODA – Občanské sdružení Český západ spolu s Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze a organizací Cheiron T z Tábora vydali metodiku komunitní práce s názvem Mít život ve svých rukou. Metodika pojednává o oblastech a postupech práce komunitního pracovníka ve vyloučených lokalitách a je určena sociálním pracovníkům, kteří v těchto místech působí.

Autorkami jsou Zuzana Havrdová, Jana Kosová, Jiřina Svobodová a Aneta Vomlelová. Brožura má rozsah 160 stran. Fotografie v brožuře jsou z archivu organizací Český západ a Cheiron T a o grafickou úpravu a sazbu se postaral Martin J. Rýznar – Paxart Studio. Metodika v elektronické podobě je dostupná všem zájemcům zdarma na stránkách www.cesky-zapad.cz.

(red)

Jak vypadá letní cesta...

Dokončení ze str. 1

slovenské hudby. Klub milovníků autentického folklóru vydal v roce 2009 CD s názvem Tradičná ľudová hudba Slovenska – Raslavice, kde můžeme slyšet housle pana Štefana. V současné době hrají v seskupení primáš Jozef (Dod'o) Žolták mladší, na violu Jozef Žolták starší, na kontrabas pak Marek Žolták. Jozef studuje konzervatoř a je velmi talentovaný hráč. Celá rodina se také aktivně angažuje v místním folklórním seskupení lidové hudby.

Houslař Patrik Samko nám ve svém piešťanském ateliéru s velkým nadšením vyprávěl o tajemství výroby houslí. Patrik vystudoval v Lubech u Chebu střední odbornou houslařskou školu. Kromě samotné výroby autorských houslí také smyčcové hudební nástroje opravuje. Ve svém řemesle je opravdovým profesionálem.

Drevenákovi s rodinou, Poštárka u Bardějova, 2013.

Své vzpomínky na II. světovou válkou nám vyprávěla paní Antónia Pustajová z Čierneho Balogu. Její rodina byla v kontaktu s okolními partyzány a několikrát jimi byla varována, aby se ukryla v lese před zásahem německých vojáků. I díky tomu se jim podařilo přežít. Paní Pustajová nosila také jídlo zadržaným Romům, vězněným v Čiernom Balogu, což se jí málem stalo osudným. Nakonec s pomocí

Historik muzea Michal Schuster s pamětníci II. světové války Antónií Pustajovou. Čierný Balog, 2013.

místních z nebezpečí vyvázla. Stále žije na stejném místě v okruhu své široké rodiny.

Z romských výtvarníků jsme navštívili Ivana Berkyho-Dušika ze Zvolenské Slatiny (jeho dřevěná Pieta je součástí stálé expozice mu-

tel, z toho nejméně 500 dětí. Jsou zde dvě zdemolované bytovky, 42 nízkorozpočtových domů a 60 chatrčí bez vody a elektřiny. Děti z osady musí denně chodit pěšky pět kilometrů do školy. V místním komunitním centru jsme se setkali se sociální pracovnící Irmou Horváthovou. Paní Irma se v osadě narodila, v dospělosti se odstěhovala do města. Cítila potřebu podporovat komunitu svého rodiště a díky agentuře ETP Slovensko (Centrum pro udržitelný rozvoj) a dalším donátorům se jí to daří. V osadě vede projekt Divadlo z chatrče, je autorkou scénářů i režisérkou. S dětmi nastuduje představení, které se týká konkrétních příběhů ze života v osadě. Divadlo má velmi dobrý ohlas jak mezi místními Romy, tak u majoritní společnosti.

V Bratislavě nám televizní režisér a dokumentarista Jozef Banyák předal své životní zkušenosti z tvůrčí práce a vnímání svého romství v rámci filmařské profese.

Pestrobarevnost výzkumné cesty obohatila nejen muzejní sbírky, ale přinesla i další poznání romské kultury pro každého z účastníků cesty. Věřím, že i příští rok budeme mít prostředky na další cestu.

Text a foto:

Lenka Grossmannová

odborná pracovnice Muzea romské kultury, Brno

Interiér jedné z chatrčí v osadě. Moldava nad Bodvou, 2013.

V rámci projektu

„Sociální integrace na Jesenicku“

bychom vám rádi nabídli možnost bezplatné konzultace pro terénní pracovníky, kteří při své práci přijdou do styku s osobami s návykovým jednáním.

Služba je poskytována zdarma od srpna 2013 do února 2014.

Na konzultaci se můžete objednat buď telefonicky, a to na číslo: 774 424 560, nebo můžete využít email.

Konzultace budou probíhat každou středu od 8 do 10 hodin osobně na adrese: 28. října 885, Jeseník nebo elektronicky: konzultant@darmodej.cz. Za tým Darmoděj Jeseník Soňa Rozbořilová

Občianske združenie In Minorita
Múzeum Slovenského národného povstania
Ústav etnológie SAV

dovoľujú si Vás v rámci projektu

Ma bisteren!

pozvať na pietny akt pri príležitosti

**PAMÁTNÉHO DŇA
RÓMSKEHO HOLOCAUSTU**

v piatok 2. augusta 2013 o 10.00 hod.

**v Múzeu Slovenského národného povstania
v Banskej Bystrici (Kapitulská 23)**

České Budějovice. Jde opravdu o protiromské demonstrace?

Proč Českými Budějovicemi létají zápalné láhve, dýmavnice a nenávistné urážky? Píše se o tom, že nepokoje odstartovala banální hádka dětí, do níž se později připojili dospělí a to vyústilo i v následné zranění. Ovšem o skutečném faktoru, který spouští nepokoje, se nepíše. Proč vlastně lidé v ulicích protestují? Média demonstrace charakterizují jako protiromské. Jde ale opravdu o protiromské demonstrace? Nejedná se o náhodou o demonstrace protivládní?

Obecně se demonstrujícím nelíbí, že romští spoluobčané jsou zvýhodňováni na úkor „ostatních“. Například takovým způsobem, že nemusí pracovat, ale i přesto získávají sociální dávky. Myslím si, že za to nemůžou jen Romové, ale také přístup státu, který tenhle systém umožňuje. Demonstruje se tedy kvůli samotným výsledkům této státní politiky. Ale měli bychom se vrátit na samý začátek – tedy kdo takový systém umožňuje.

Vlády nedostatečně podporují zapojení Romů do společnosti, a to jak těch úspěšných, tak i těch, se kterými se pracuje způsobem: Tady

máte sociální dávky, raději běžte do svých ghatt a nedělejte problémy. Alespoň to tak vypadá, protože za jejich „sponzorování“ se nic nevyžaduje. Je určitě chybou zapomínat, že by si to Romové měli odpracovat, třeba i formou veřejných prací.

Ekonomický i společenský rozdíl byl mezi většinou gádžů a Romů vždy. Každopádně nikdy nebyl tak obrovský jako dnes. Za minulého režimu se nikdo nedíval na Romy divně, když někde pracovali, protože práci museli mít všichni – kdo nepracoval, byl tzv. příživník. Ovšem když chce Rom pracovat dnes,

jen stěží mu někdo práci nabídne a musí ujit mnohem delší cestu za úspěchem než Nerom. Musí čelit tomu, že jak ve škole, tak v práci na něj lidi hledí jinak. Úspěšný Rom je jednoduše málo známý pojem. Masmédia o těch úspěšných příliš nehovoří a raději věnují pozornost těm, kteří někde něco spáchali a podobně.

Právě z uvedených důvodů si myslím, že probíhající demonstrace by bylo lepší chápat jako protisystémové.

Co je tedy jednou z nejpodstatnějších zpráv pro vládu od demonstrantů v Českých Budějovicích? Členové vlády, je nezbytné, abyste dosáhli zapojení Romů do práce, nespokojili se s obyčejným sponzoringem některých Romů za úsměv, a nevyžadovali za to nic. Je nutné připomínat fakt, že nic není zadarmo. Domnívám se, že to výrazně pomůže integraci Romů do společnosti a napomůže to ke snížení napětí v současné době.

Co si o tom myslíte vy?

Lukáš Kotlár
student střední školy Open Gate,
lkotlar@seznam.cz

Žádnou toleranci extremismu

Sídlíště Máj v Českých Budějovicích se díky demonstracím proti Romům dostává do povědomí široké veřejnosti. Protiromské akce a výzvy DSSS (Dělnická strana sociální spravedlnosti) chtějí přimět celé město k povstání proti Romům. Situace tak nahrává agresivnímu prosazování cílů DSSS prostřednictvím podpory českých občanů a sympatizantů anticiganismu. Navzdory tomu aktivně vystupují občané i organizace, kteří demonstrace tohoto typu odmítají.

Jak hodnotí svou situaci místní Romové z Českých Budějovic?

Ilena Milová

obyvatelka sídlíště Máj

Nechceme, aby na našem sídlíšti pokračovaly demonstrace, jsme z toho už unaveni. Nic jsme nikomu neudělali. Snažíme se s místními lidmi dobře vycházet. Jsme tady doma. Nechceme mít s nikým problémy. Od města nebo od místních lidí ledacos strpíme, jenom abychom měli klid. Naše děti si nemohou před barákem hrát fotbal, je to přísně zakázáno, že prý dělají hluk. Je tu tabule „Zákaz míčových her“, na jiných sídlíštích nebo jenom u jiných baráků je to dovolené, tam kde žije majorita. Jejich nářázky na to, že nepracujeme a jenom zneužíváme dávky, jsou nesmyslné. Žijeme tak jak každý jiný tu na sídlíšti, někteří jsou bez práce, někteří pracují, jak bílí, tak černí. Budějovičtí dobře vědí, že naši chlapi tu dělali výkopové práce, jak na našem sídlíšti, tak jinde. Když se opravuje kanalizace nebo něco jiného, když je práce, tak dělají, nikdo nesedí doma.

Marie Milová

obyvatelka sídlíště Máj

My Romové neděláme rozdíly mezi Romy a Čechy, já mám snachu Češku. S manželem pořád pracujeme. Vzali jsme si hypotéku na byt, který splácíme. Bydlíme s dětmi v bytě

3+1, celkem je nás 12 osob. Moje děti práci nemají, rádi by pracovaly, nemají kde. Teď je to tu velmi špatné, lidé mají strach jezdit do práce, jestli nás někdo nenapadne. Jednu Romku ze sídlíště trolejbus nechal, řidič jí řekl, že černý nevozí. Bojíme se pouštět děti na koupaliště, aby se jim něco nestalo, pořád jim volám, kde jsou.

Teď tu každou sobotu nemáme pokoj, pořád demonstrace, ale proč? Oddychnout si o víkend nemůžeme. Na pořádek si tu místní stěžovat nemůžou, tak si stěžují na hluk. Hluční jsme, ale řešit to zapalováním kontejnerů, co dělali ti skini, a křičet na nás, že jsme „černý opice“, to nevyřeší nic.

Roman Slivka

koordinátor romských poradců Jihočeského kraje

Tady v Českých Budějovicích působím jako mluvčí místních Romů. Komunita je velmi aktivní, chce vést dialog s majoritou. Jejich návrhy předkládám každoročně na kulatých stolech s městem a neziskovkami, nikdy ale nedošlo k uskutečnění návrhů. Chybí tady několik let dětské hřiště. Lidi by byli rádi, kdyby ve škole, kam chodí romské děti, působili asistenti pedagoga a fungovaly přípravné třídy. Tyto školy ale asistenty a přípravné tří-

dy odmítají zřídít. Místní Romové by chtěli mít kulturně-komunitní centrum, jak Romové v Českém Krumlově. Děti i dospělí tu nemají možnost společenského, kulturního a sportovního vyžití.

Malicherný konflikt na hřišti, kde si hrají malé děti, se vystupňoval až k protiromským demonstracím. Jak kdyby nebylo i tak dost starostí. Po první demonstraci jsem navrhl několik dalších kroků k řešení. Jsem zvědav, jestli se budou realizovat, nebo se to zase odsune.

Co se týká zaměstnanosti, žádáme město, aby při veřejných zakázkách (dlouhodobé úklidové práce ve městě apod.) dávali na vědomí i romským firmám, že existuje možnost zapojit se do výběrového řízení, a tak zaměstnat dlouhodobě nezaměstnané Romy. Je otázkou, jestli všechny návrhy projdou.

Občanům Českých Budějovic napjatá situace není lhostejná, Češi i Romové se veřejně vyjádřili, že jim vadí pochody proti Romům. Aktivně se proti těmto demonstracím postavili místní Češi z iniciativy Občané Budějovic násilí nechtějí, sdružení Konexe a iniciativa Nenávist není řešení, kteří vyžívají další organizace a jednotlivce, aby se k nim přidali.

Text a foto: Margita Rácová
pracovnice SRNM, Brno

komentář

Malá pouliční válka – výsledek frustrace?

KAREL HOLOMEK

Jan Keller, známý sociolog, 10. července v deníku Právo komentoval události v Budějovicích naprosto přesně. Držíme se jeho komentáře: „Spíše dříve než později vypukne psychóza, kdy už málokoho zajímá, který Rom je obětí poměrů stejně jako Neromové a který naopak svým drobným parazitováním jen neuměle kopíruje velkorysý hodování těch nahoře“.

Myslím si, že jde o trefnou charakteristiku dějů, které se odehrály v Budějovicích a v Duchcově. Nepřátelství davů směřuje vůči Romům, ačkoliv oni se tentokrát o nic takového nezasloužili. Nemáme-li na mysli banální zápletku, která vznikla mezi rodiči dítěte romského a českého a která všechen rozruch ve městě způsobila. Ale to nemůžeme brát vážně, jsme-li alespoň trochu objektivní.

Charakteristickým rysem složení davů směřujících proti Romům nejsou již jen holé lebký. Vážou na sebe další občany města, kteří nejsou ani tak naštvaní na Romy, jako spíše na celkovou situaci a svoji neúspěšnost. Je jisté, že právě z tohoto důvodu dochází k radikalizaci lidí, kteří si svůj vztek a bezmocnost vybíjí na tom, kdo je nejbližší a na koho si troufnou. Krize v politice a velké zlodějny v ní jsou skrytou příčinou, mnohem pádnější než údajná drobná kriminalita Romů. Lidé v těch davech vyčítají Romům nezaměstnanost, sami bývají většinou též nezaměstnaní, a to dost často beznadějně a na dlouhou dobu. Fámy o jakýchsi neexistujících privilegiích Romů jsou jen hesly obratně vykřikovanými a ještě lépe přijímanými. V davu pak existuje náležitá nálada: viník je identifikován a hlasně označován před celou společností.

Tento trend může dále pokračovat a nemusí existovat žádné město a místo v republice, kde se takové bouře nemohou objevit. To může být velmi nebezpečné. Zatím bych při vši kritice vůči policii řekl, že právě ona své poslání plní tím, že dokáže silou davy zklidňovat.

Skutečnou příčinu však vytváří krize ve společnosti, vyvolaná krizí v politice a tichým bojem o to, co ještě se v politice může a co už je lum-párna do nebe volající.

Tento stav totiž může být hlavní příčinou bezperspektivnosti života širokých vrstev spíše než chudoba, kterou by bylo možno pokládat za pomíjivý stav. Uvidíme brzy, jak skončí boj mezi justicí spolu s policií na jedné straně a některými politiky na straně druhé, kteří kryjí svoje lum-párny.

Jen málokdo si uvědomuje, že tento boj je v současnosti tím nejzásadnějším, o co u nás jde a co ovlivní život naší společnosti na dlouhá léta dopředu. I politiku soužití Romů se společností a společností s nimi.

Dívka z Kazachstánu

Dost často navštěvuji Prahu a sleduji, jak se plní cizinci různé pleti i jazyka. To je pozitivní. Nelze to přehlédnout v pražské hromadné dopravě, a především v metru. Nedávno při cestě autobusem ve Strašnicích jsem si sedl vedle mladé dívky – šikmooké, pěkné a příjemné. Na koleně měla rozloženou knížku v angličtině. Zeptal jsem se jí, jestli tomu všemu rozumí a ona, že ano. Byla z Kazachstánu, u nás se jí líbí a chtěla by zde studovat. Omlouvala se za svou nedokonalou češtinu. Překvapily ji mé povrchní znalosti o její domovině, když jsem vyjmenoval jejich prezidenta Nazarbajeva, hlavní město Astanu, Alma-Atu a Karagandu. Na otázku zda ví, že v Karagandě stál stalinský Gulag, přikývla.

Toto setkání mne přinutilo se zamyslet nad životem cizinců v naší zemi. Jsou jich zde tisíce, samozřejmě, většinou v Praze. Kladu si však otázku, jak se k nim chováme, co od nich očekáváme?

Žije tu mnoho zajímavých lidí, kteří oceňují naši relativní demokracii a svobodu. Naše společnost se musí vůči nim více otevřít. Většině cizinců z bývalých zemí Sovětského svazu nechybí pracovitost a slušnost.

Nebál bych se vůbec zákonem zjednodušit přijímání cizinců. Bohužel naše společnost trpí předsudky. Přínosem podle mě může být i angažmá cizinců v našem politickém životě, v politických stranách, neboť pohled z jiné strany, pohled cizince, může inspirovat.

Měli bychom si vzít příklad ze sousedního Německa, které se právě integrováním cizinců nezadržitelně mění.

Dluh tu mají naše média, především veřejnoprávní ČT. Měla by o životě cizinců více informovat, nezaškodilo by mít o nich stálý pořad. To „české“ nemusí být vždy za každou cenu hezké.

Nejvíce si přeji, aby malý človiček, který se zde narodí cizincům – a jedno jestli žlutým, černým anebo bílým rodičům – by měl dostat automaticky naše občanství. Byl by to v Evropě průkopnický čin a především pozitivní poselství světu. Tato přednost je ohromnou a zatím nedostizitelnou výhodou Spojených států amerických.

Bohumil Řeřicha
člen Kruhu Česko-německého porozumění, Lubenec

Nedávno se odehrálo několik incidentů kriminální povahy, které vyvolali jednotlivci z řad Romů. Zakrátko se na těchto místech uskutečnily početné protesty s protiromskými hesly, končící bitkami s policií. Znepokojivý je fakt, že se těchto akcí účastní čím dál víc vedle tradičních stoupenců krajní pravice i „obyčejní“ lidé a starousedlíci. Ptali jsme se proto:

Jak hodnotíte nedávné demonstrace v Duchcově a Českých Budějovicích?

Ignác Zima

učitel romštiny, Brno

Pokud jde o incident v Duchcově, myslím si, že takové problémy, kdy dojde ke konfliktu s lidmi vracejícími se z hospod, asi nejsou posledním případem. Naopak –ývají běžné. Ale jakmile jde o národností vazby, tak to vyústí ve větší konflikt. V tomto případě byla ze strany majority vyvolána nenávist. Nevinné romské rodiny, děti... Jako bychom snad ani nepatřili do této země... U některých lidí se jasně projevuje rasismus. Romové v Česku ale mají své přátele – Neromy, své rodiny a mnoho sympatizujících.

Matěj Šarközi

sociální pracovník, Písek

Informace o případu z Duchcova mám pouze z médií a na nich svoje názory zásadně nestavím. V každém případě si myslím, že pokud byl duchcovský konflikt opravdu vyvolán ze strany Romů – jak ukazuje videozáznam – jsem pro to, aby byl případ důkladně prošetřen a viníci potrestáni. Nemyslím si však, že by se kvůli tomu měly dělat pochody na celém území České republiky. Například mohu s klidným svědomím říci, že jsme se na útoku já ani moji blízcí nepodíleli, nechápu tedy, tak proč bychom též museli trpět násilím?

Pavel Koukal

zastupitel a radní města Duchcov

Zcela zodpovědně mohu říci, že pokud se jedná o násilné přepadení, něco podobného Duchcov dosud nezažil a doufám, že už ani nezažije. V Duchcově k rasistickým útokům nikdy nedocházelo. Stalo se to asi 250 metrů od našeho domu a celé město tím bylo otřeseno. Obávám se, že viníci incidentu jsou inspirováni násilnostmi, kterých se dopouštějí islámské imigranti na předměstích Londýna a jiných britských měst. To by bylo velmi závažné a mělo by se to co nejdříve analyzovat.

Mojmír Vlašín

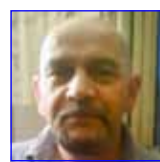
ekolog, Brno

V Duchcově šlo o kriminální delikt, který je třeba odsoudit a je smutné, že tam došlo i k výraznému selhání policie. Pokud by šlo o rvačku mezi Romy navzájem či mezi fanoušky fotbalových týmů (zajímavé – téměř výhradně Neromové), nestálo by to ani za lokální zprávu. Takhle je to ale Událost.

Jiřina Šiklová

socioložka, publicistka, Praha

Z obyčejného popůlnočního konfliktu lidí, kteří šli z různých hospod, se udělala „událost“. Kdyby pár „bílých kluků“ sprostě nadávalo jinému klukovi s holkou, tak se poperou a tím to končí. Asi ta zranění nebyla tak velká, když teprve za dva dny šli ti zbití do nemocnice. Ve městě, kde má vliv rasistická organizace, je nutné dávat na všechno pozor. To by si měli uvědomit především Romové.

Julius Beňák

zámečník ve Škodě Mladá Boleslav, Krupka u Teplic

Incident, který se odehrál v Duchcově, samozřejmě odsuzuji, je vidět že v některých z nás Cikánů je obsažena i brutalita a nevraživost. Dá se snad trochu pochopit, jak tento incident vznikl, ale proč ta brutalita? Dále nechápu nezáměr městských policistů. Kdyby hned zasáhli, nemuselo dojít až k tak velkému vyhrocení. Stejně tak nerozumím protestu občanů Duchcova. Když podobný incident provedou Češi, tak se to málokdy dostane až médiím. A proč městská policie předala ihned video z městské kamery médiím? Vždyť je to přece důkazní materiál.

Když v konfliktu dojde na národnost, najednou bývá všechno jinak

Můj názor je, že když dojde ke střetům mezi národnostmi, neměl by se jim přisuzovat za dnešních poměrů apriorně národnostní podtext. Mělo by se zkoumat, co ke střetům vedlo – jestli tam nebyla nějaká příčina sociální, kriminální či jiná (třeba psychologická). Osobně jsem proti přičítání nějakých kolektivních vin Romům. Za exces vždy může konkrétní viník. A má nějaký důvod – racionální nebo iracionální.

Mě třeba velice iritovalo zabíjení Srbů v Kosovu kvůli orgánům, což bylo nakonec i doloženo videozáznamy těchto hrůz v jednotlivých případech (popsala to např. Carla del Ponte a amatérské záznamy má i prokuratura Srbska). Jsem v těch věcech osobně podjat, protože v Srbsku mám rodinu. Tam se to týká nejen srbských, ale i romských dětí. Tam je třeba zkoumat, kdo, proč a pro koho to dělá. Případně, kdo to platí! Pokud zdroje tvrdí, že orgány putují do Švýcar a jinam směrem k boháčům, pak je to strašné a jde o popření humanismu. Vše to patří do hrůz nehodných 21. století, kterých jsme si už v minulém století užili dost. A stále to nestačí. Lidstvo bývá nepoučitelné.

Jiří Jaroš Nickelli

člen Českého svazu bojovníků za svobodu, Boskovice

Raději realistická řešení než laciný a líbivý populismus

Napadení manželského páru v Duchcově skupinou – zřejmě Romů – letos 18. května je odsouzením hodné. Stejně tak jakékoli napadení, které by ohrožovalo práva a svobodu jednotlivce nebo skupinu osob, bez ohledu na věk, národnost či barvu pleti. Po zveřejnění videozáznamu, který zachycuje celý incident, se rozpoutala mediální přestřelka.

Vzniká otázka, jestli nešlo o předem plánovaný incident, který by opět rozbouřil debatu o vyloučených lokalitách a celkovou náladu v těchto místech zatížených nedobrou sociální situací.

Každý bychom měli být odpovědní za své činy, a stejně tak by tomu mělo být i při šetření kriminálních činů. Za jednotlivé kauzy bychom měli v první řadě trestat jednotlivce. A ne podněcovat společnost k rasové nenávisti ke skupině či jednotlivcům, ať už budou jakékoli národnosti. Ani sebevětší demonstrace problémy spojené s vyloučenými lokalitami či ghety nevyřeší.

Potrestání by měli být všichni aktéři, a to ne jako Rom nebo Nerom, ale jako občan ČR. Navíc, omluva jednoho z aktérů je pro mne neadekvátní. Není normální, aby se šestnáctiletý mladík vymlouval na to, že alkohol nepije a že měl okno..., že čeká rodinu a že má zkažený život. Je to poněkud na hlavu postavené a příliš z toho může činit snaha říci i to, co by jindy podobní „výtečníci“ zapírali a všemožně za-

mlžovali. Téměř pokaždé, když se v médiích objeví zprávy spojované s romským etnikem, s problémy pánujícími ve vyloučených lokalitách, jsou velmi intenzivně doplňované nejrůznějšími výroky, povětšinou právě určitých politiků a známých osobností. Jako např. „Na Cikány armádu...“, jak uvedl senátor Doubrava.

Takových podobných výroků je nepočítaně. Jsem si jistý, a situace to naznačuje, že podobná tvrzení nevedou ke zlepšení situace mezi většinovou populací a právě romským etnikem.

Co mě ale zaráží, je fakt, že jsem snad doposud nezaregistroval jediné rozumné vyjádření na to, jak řešit problematiku ve vyloučených lokalitách. Proto se ptám: chtějí tito mediálně protežováni jednotlivci najít řešení na romskou problematiku? Nebo se jen budou čerpat prostředky, dotace z nejrůznějších fon-

dů, aby se na nich přizivily nejrůznější neziskové organizace a nadace, a nadále se tak jen vytvářely umělé projekty, jejichž cílem není řešení problémů, ale byznys jednotlivců nebo narychlo zřízených subjektů?

Za největší chybu, která se doposud neřeší, považuji velmi častou migraci romských rodin, a to především do Velké Británie. Velmi často se stává, že se tak děti vyhýbají povinné školní docházce a stává se, že nechodí do školy i více než čtyři měsíce. Děti migrujících rodin pak nezískají ani základní vzdělání. Školská zařízení většinou nemají ani potuchy, kde se ten či onen žák nachází a jestli navštěvuje jiné vzdělávací zařízení. Chybí zde centrální registr na úrovni Evropské unie. A nemusí jít jen o problematiku migrace, ale o podchycení těch romských rodin, z nichž děti nedocházejí do základní školy a nemají vůli ke změně a nápravě. Většinová společnost jistě má co nabídnout. Měla by také vyžadovat plnění základních povinností. Pokud je kdokoli odmítne naplňovat, sankce jsou na místě. Podíl obecních a městských samospráv by mohl být větší, stejně jako tlak na to, aby se tato problematika stala věcí všech, co chtějí prevenci. Represe bývá až vynuceným krokem.

Marian Dancso

zastupitel města Lom u Mostu, místopředseda sdružení Občané města, město občanům

Nepokoje na objednávku?

Tak už se dlouho, příliš dlouho nic nedělo. Je to nuda. Kdeže jsou nepokoje v Janově, ve Šluknovském výběžku, ve Varnsdorfu, na Vysočině, Ostravsku či jinde? Akce parazitující, žel, na rozjitřeném společenském povědomí části populace měly charakter nepokojů a byly režírované populisty a šovinisty, kteří jsou proti všemu a všem, zejména národnostním menšinám. Přitom sami o sobě tvrdí, že nejsou rasističtí. Dařilo se jim putovat českými kraji, protože měli podporu i od řady politiků a tzv. osobností české společnosti. Ano, relativně dlouho se nic nedělo. Když se příliš dlouho neděje nic, co by poskytovalo živnou půdu různým extremistům, nejde to prostě těmto lidem pod nos, protože to nedává příliš velké šance jejich jinak bezobsažné prezentaci.

A ejhle, zadařilo se. Internetový prostor a od něj i ten reálný byl zasažen „šípem satanovým“. Videonahrávka policie z rvačky několika také opilců, z níž nebylo jasné, kdo k ní zavalil příčinu, kdo se vlastně zúčastnil a s jakými motivy, začala kolovat po internetu.

Také ke mně se dostala, a hned z několika stran. Nadzvedlo mě však její další pokračování, které bylo sice stejné jako „první vydání“, ale rozesílatelé jej nazvali „Napadení v Duchcově – to, co vám média odmítla ukázat“. Kdosi naznal, že reakce na první oznámení a videoprezentaci nebyly tak silné, jak očekávali a potřebovali, tak proč nepřitvrdit a nezakalit vodu ještě víc, že?

Přesto se dá z videonahrávky udělat i jiný závěr než ten, který je nám předkládán. Předně si stačí přes její minutáž a obsah položit některé otázky:

- 1) Proč policie zasahovala až tak pozdě? To se nejdříve „kochala“ pohledy na „válčící“ strany nebo čekala na to, kdo zbude na zemi, aby je mohla bez problémů sebrat?
- 2) Kdo a proč někdo – zřejmě od policie – umožnil zveřejnění jinak důvěrných důkazů? Bude zodpovědná osoba potrestána? (zdůrazňuji odpovědná osoba, nikoliv onen již propuštěný divák-polícajt).

Nabízejí se i některé další postřehy. V Duchcově, kde je jindy problém, aby se na akci sešlo třeba jen třicet lidí, se najednou (a jak rychle) uskuteční demonstrace čítající několik stovek osob. A jsou na ni svázení účastníci, přičemž policie zabaví některým jednotlivcům i několik kusů zbraní. Jistě jde o náhodu, že jako vždy jsou v prvních řadách osvědčení bojovníci proti Romům a jiným menšinám, jako např. senátor Doubrava z hnutí Severočeši, představitelé „staré“ Dělnické strany i její nově se formující severočeské odnože.

Někdy se mi zdá, že taková situace vyhovuje i některým jednotlivcům z řad orgánů činných v trestním řízení, mezi nimiž se najdou osoby s latentními averzemi proti menšinám. O profilu některých městských strážníků si dle vlastní zkušenosti iluze rovněž nedělám.

Kolem tohoto duchcovského konfliktu není prostě vše tak čiré a jednoznačné, jak videonahrávka ukazuje. Koukněme se občas za objektív kamery, za řádky psané počítačem či „starodávným perem“, podívejme se blíže, častěji, kdo a proč něco píše, komu vyvolávání problémů ve společnosti slouží. A bude nám třeba řada věcí a problémů jasnějších. **Vlastimil Balín**
jednatel sdružení Občané města, město občanům, Most

Chcete přispívat na naše anketní stránky? Ozvěte se na pecinkapavel@seznam.cz, horvathova@rommuz.cz či rhangos@volny.cz.

Bylo by chybou nadále přecházet provokace tzv. Dělnické strany

V situaci, kdy v České republice extremisté opakovaně přicházejí organizovat násilné provokace do lokalit sociálního vyloučení (Duchcov 23. června, České Budějovice 29. června), považuji za krajně nezodpovědné, když ústavní činitelé přicházejí s výroky, které mohou drzost extremistů ještě zesílit. Nepřímo tak přitakávají pogromistickým náladám, šířených hajlujícími „ultras“ v ulicích českých měst.

K těmto nezodpovědným výrokům bohužel patří např. opakované výzvy senátora Tomia Okamury k vysídlování Romů. Je necivilizované už jen hlásání názoru, že problém sociálního vyloučení se má vyřešit etnickou segregací a migrací. Posílat nepohodlné lidi do Indie, do Habeše či kamkoliv připomíná doby, kdy byly připravovány vysídlovací plány pro slovanské obyvatelstvo. To by nám s takovým přístupem veřejná debata viditelně „zhnědla“.

V zemi roste nezaměstnanost, vzrůstá se počet těch nejchudších, a my budeme dělat hromosvod společenských frustrací ze sociálně vyloučených?

Provokatéři v Českých Budějovicích stejně jako v Duchcově se přišli rvát a zvyšovat napětí. Žádné řešení nepřináší, v tom jsou jejich aktivity jak nebezpečné, tak i jalové. S vlastenectvím ani s dělnickou politikou tyhle xenofobní provokace a vyhrožování mocí silné ruky nemají vůbec nic společného.

Tyto události mají dvě roviny. Jednou je nezbytná účinná ochrana před násilnou kriminalitou obecně. Počínaje smysluplným využitím kamerového systému a konče akceschopností policejních složek. Je ošidné nechat v tom starosty obcí plavat, jak sami umějí, zatímco stát jim nepomůže. Rozhodně by ale neměli brát spravedlnost do svých rukou občané sami. A viníci by měli být nekompromisně stíháni, padni komu padni. Jestliže se v Břeclavi loni ukázalo, že mladý Petr Z. si všechno vymyslel, zde se aktéři nechtutného útoku v podstatě přiznali. Takže státe, jednej. Tady by se chtělo říci – a tečka.

Druhou rovinou je ale bohužel tendence spojovat konkrétní trestné činy s principem kolektivní viny, navíc s rasovým kontextem. Mezi lidmi, na sociálních sítích, v internetových diskusích se rozmáhá móda vulgárních pogromistických vyjádření, často dokonce otevřené

nabádajících k útokům na jiné skupiny obyvatelstva. Dnes jsou to Romové, a zítra? Ukrajinci, Vietnamci a nakonec chudí a nadbyteční Češi? V případě Duchcova to vypadalo, jako by si tu někdo testoval sílu na podobné kampaně.

A jak klíčová média, tak státní instituce se neumí včas a důsledně vůči těmto projevům extremismu ohradit. Někteří dokonce na těchto náladách krátkozrace surfují. Ano, se sociálním vyloučením se často pojí průvodní patologické jevy. Copak ale bilá majorita nepáchá násilné trestné činy? A píše snad v takových případech někdo o bílém nebezpečí a potřebě ztrestat celou sociální enklávu represí státu? Neřku-li občanským lynčem? Kořeny patologických jevů provázající sociální vyloučení nespočívají v příslušnosti k nějaké národnosti. A pokud se latentní anticiganismus překlápí do otevřeného rasismu, tak by si měli i obyčejní členové majority uvědomit, že nebezpečí sociální agrese se může šířit až k nim. Riziko siliciho sociálního pnutí dnes již i u nás je v tom, že fašizace společnosti může sice v 21. století získat nový kabát, ale není o nic méně nebezpečná.

Lidská důstojnost a demokracie nejsou snad prázdné pojmy. Jejich obrana však začíná u funkční ekonomiky, která vytvoří skutečné šance. Hony na tzv. parazity jsou bez této podmínky jen přiléváním oleje do ohně.

Jiří Dolejš
parlamentní poslanec
za KSČM, Praha

Jak efektivně jsou vynakládány peníze na integraci Romů?

Vážený pane senátore Tomio Okamuro, ale i další podobně uvažující, dovoluji si reagovat na vyjádření, které bylo uveřejněno na www.parlamentnilisty.cz: Cikáni, vystěhujte se (www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Cikani-vystehujte-se-napsal-Okamura-a-zacal-narez-I-knize-se-zapojil-277312).

Nemohu se ztotožnit s tvrzením, že negativní vnímání Cikánů dnes není vina Čechů či neonacistů, nýbrž Romů.

Téměř pokaždé, když se v českých médiích objeví zprávy spojené s romským etnikem, s problémy panujícími ve vyloučených lokalitách, bývají hned doplňované nejružnějšími výroky, v médiích povětšinou právě od některých vrcholných politiků a známých osobností.

Ale tím, že se bude stupňovat tlak mezi majoritou a romskou, chcete-li cikánskou menšinou, se situace ve vyloučených lokalitách nezlepší. Tedy pokud nejde o záměrné a účelové vystupňování mediálního tlaku a podpory jistých politiků či politických subjektů, které na vyvolávání nenávistných nálad staví svou voličskou přízeň. Dnes se už nedivím, že se k tomu propůjčují i někteří politici „zleva“, zejména na severu Čech. A proč tak nečinit v dnešní rozjitřené době, že?!

Řešení problémů v romské komunitě, a samozřejmě i ve vylouče-

ných lokalitách, je dlouho podhodnocováno, byť tímto směrem proudí nemalé finanční prostředky. Ve většině případů jde o čerpání dotací, které by měly být použité k integraci s postupným začleněním Romů do společnosti.

A zde je důležité se zamyslet, jestli čerpání a hlavně využití finančních prostředků jde tím správným směrem a jaký je efekt takto investovaných peněz.

Jenže to se musí dělat s cílem integrujícím a podporujícím kvalitu života takto dotčených lidí bez rozdílu, nikoliv pouze v zájmu krátkodobého politického či hmotného profitu jednotlivců nebo agentur. Osobně se domnívám, že tomu tak doposud není a platí spíše to posledně jmenované.

„Házet do placu“ silné výroky není zase tak složité. Přijít ale s konkrétním návrhem na zlepšení situace je mnohem těžší.

Romové dělají jen to, co jim většinová společnost umožnila, resp. kam už sociální, kulturní začleňování nesměřovalo z různých důvodů ani před rokem 1989 a nezačalo ani po něm. Největším problémem v romské komunitě je zcela jistě vzdělanost a migrace. Romům chybí vzdělání.

Ale mnoho z těch siláckých výroků zákonodárců zleva doprava by nemělo opomíjet, že vzdělání z pohledu uplatnění na trhu práce dnes není ani zdaleka rozhodující. To po-

tvzuje řada uchazečů o práci se vzděláním daleko vyšším. Rom by totiž i s ukončeným vzděláním zůstal nadále pro xenofobní většinu Romem, a pokud bude i nadále toto etnikum ostrakizováno společností, většinou nezačne reagovat jinak než odtážitě.

Finanční gramotnost je na velmi nízké úrovni, a priority většiny občanů žijících ve vyloučených lokalitách jsou zcela odlišné, přitom velmi nízké.

Pokud se nestabilizuje migrace romských rodin, nikdy nezískají pocit patřičnosti k nějakému místu a důvody pro to se o něj starat, budou-li se zítra muset přesouvat jinnam. Jde totiž o kořeny, které Cikán jako kočovník neměl ve většině zemí téměř nikdy a většinová společnost jej do té míry vytěsnila tím, že jej zbavila onoho pověstného „vozu s koňmi“, jímž se po většinu života ubíral.

Nedokázala mu však nabídnout alternativu, kompromis, aby v dalším vývoji byl schopen přijmout většinová pravidla. Nepřestaneme-li proto toto etnikum vinit z vlastních křivd, nespokojenosti a problémů obecně, a naopak, nebudeme-li účinně tláčit na řešení ty, kteří nyní např. křičí po vystěhování Romů kamsi za hranice, tento nedobrý vývoj neskončí.

Marian Dancso
zastupitel města Lom u Mostu,
místopředseda sdružení Občané
městu, město občanům

Pavel Ambrož

úředník, Praha

Občas platí i jak se do lesa volá, tak se z něj ozývá. To, že jste někdy oprávněně kritizováni, neznamená, že každý kritik je rasista.

Tomáš Hejzlar

úředník, Praha

Pokud prozatím záměrně opomenou události ze vzdálené duchcovské historie, tedy počátku 20. století, pak nedávná demonstrace se mi jeví spíše jako jedno z propuknutí dlouhodobě zadržovaných emocí. Ty vznikají vlivem dlouhodobě neřešených, dokonce narůstajících problémů.

Je pochopitelné, že k podobným problémovým stavům občas dochází, a to nejen v ČR, pokud nejsou cílevědomě řešeny neshody v soužití občanů. Letošní duchcovský incident však nemusí být pouze důsledkem samovolného vyvrcholení neřešených vlivů či lokálních nesrovnalostí, a to nejen názorových. Incident byl možná determinován i dlouhodobě bezkonceptní průběžnou politickou situací a eskalací její bezvýchodnosti, jež jde ovšem ruku v ruce se zvětšujícími se problémy sociálními.

Letošní duchcovské rozpory ovšem nejsou jev nikterak nový – rasismus a tmářské předsudky přece existovaly i na našem území také v historii. Měly sice nejružnější vnější motivace, avšak spojovaly je kromě přirozené lidské pudovosti (podvědomé touhy po násilí a ovládnutí) také aktuální společenské aspekty.

(jh, pp)

Být optimistou je povinnost

Zabývám se občas problematikou cizinců v naší zemi. Jaká je však situace našich spoluobčanů – Romů? Myslím, že daleko horší. Česká xenofobie a předpojatá společnost Romy nesnáší. Dokázala vytěsnit toto etnikum na okraj tak, že se vytvořila ghetta, která neřeší vůbec nic.

Jestliže se při tom všem jednalo vážně o sloučení Muzea romské kultury v Brně s jiným muzeem, jestliže přední politici této země nenašli cestu k pietě romským obětem za druhé světové války v Letech u Písku, tak to svědčí o vážné devastaci morálních hodnot české společnosti. Je vidět, že romská problematika nepřináší politikům body. Nepřítomnost politické reprezentace v Letech dokazuje její pokrytectví, počínaje Hradem, přes vládu, senát až k poslanecké sněmovně. O to markantněji vynívá neúčast představitelů levicových stran ČSSD a KSČM.

Nedávno zemřelý psycholog Slavomil Hubálek v Literárních novinách prohlásil, „že být optimistou je povinnost.“ I já si to myslím. Největší problém vidím ve vzdělanosti romských matek. Pokud však jde o mé přímé zkušenosti s Romy, jsem skutečně optimista. V našem domě v Lubenci bydlí dvě romské rodiny, s kterými není absolutně žádný problém. Pod okny máme hospodu, které jsem předpovídal brzký konec. Nový majitel, mladý muž, docílil toho, že do této „knajpy“ chodí mladí Romové i „gádžové.“ Hrají společně šipky, ale co je nejvíc spojuje, je televizní hudební program MTV.

Nová generace mladých Romů má sebevědomí, vidím to především na romských dívkách. Jsou mezi nimi neskutečně krásky. Nedávno jsem si musel v té „knajpě“ pod okny dát dvě piva, abych plně vstřebal krásu romské dívky sedící vedle u stolu.

Polistopadová společnost udělala jednu velkou chybu – vykašlala se na mladé včetně Romů, neboť byla přesvědčena, že mladí i Romové musí poslouchat a „držet hubu.“ Bohužel, nebo bohudík, mladí se zařídili. Nevěří starší generaci, vychované v totalitě, a chtějí žít podle svých představ, včetně Romů. A romská otázka. Dejme Romům důvěru a pomozme jim, ať si svoje problémy řeší sami. Bude to přínosem nejen pro ně, ale i pro celou společnost.

Bohumil Řeřicha

člen Kruhu česko-německého porozumění, Lubenec

K čemu byl kamerový systém?

Tato otázka je pro mě částečně tajemstvím. Mám dojem, že i oba manželé z Duchcova nesou na celé věci trochu vinu. Okolnosti dosvědčují kamery, které monitorují část města Duchcov a místo, kde se incident stal. Na tom by nebylo nic zvláštního. Zvláštní ovšem je, že kamery někdo obsluhuje a že město je pod kontrolou ve dne i v noci. Zajímavé je, že hlídka kamerového systému nereagovala okamžitě, aby co nejdříve zabránila jakémukoliv násilí. To se však nestalo.

Za druhé, jednání paní starostky vyvolalo chaos v médiích, využila médií k tomu, aby podnítila lidi z celé ČR přijet do Duchcova protestovat proti Romům. Záběry jasně ukazují oba manžele, jak si vyměňují názory, který podnikl urážky Romů. Ti se jako vždy brání urážkám, s nimiž se setkáváme každodenně. Shledávám zde jasně porušení zákona, jak ze strany policistů a vedení města, ale hlavně selhání lidského faktoru u kamerového systému. Nepochopím, jak je možné, že se záznam dostal do rukou médií.

Celou věc vnímám jako nešťastnou událost, které mohla hlídka kamerového systému předejít a zavolat okamžitě městskou policii. Myslím, že starostka města Duchcova měla být s okamžitou platností odvolaná z funkce starosty, neboť ona porušila lidská práva a mlčenlivost. Měla jednat profesionálně, nechat si nejprve ohodnotit záznam, a teprve pak jednat podle zákona.

Stanislav Kejval

řemeslník a sociální pracovník pro ochranu dětí, Jihlava

dopisy čtenářů

Reaguji na článek Pavla Pečínky Kdo vytváří veřejné mínění o Romech z pátého čísla Romano hangos. Víte, jaké jsou moje zkušenosti s romským etnikem? Manželce v podstatě zabili bratra a málem (roubíkem) udusili její matku. A moment překvapení se nedostavil, ani když člověk, který nám nedávno totálně vyraboval zahrádku, měl snědou pleť. Včera jsme v Kauflandu potkali tři Romky asi ve věku 17 roků, ale všechny v pokročilém stádiu těhotenství. V blízké obci Větrná přítomnost Romů podstatně snížila cenu nemovitostí atd. atd. Mám však Romku a Roma ve smíšených manželstvích našeho blízkého příbuzenstva (skvělí lidé) a dalšího z místních „míšeneců“ považují za přítele. V Brně byl kdysi dávno vojenským prokurátorem Cikán atd. Pokud snad máte nápad jak na to, aby investice vložené do pokusů o „asimilaci“ nebyly mařeny porody každé další generace Cikánů či Romů (prý se tak rozlišují i mezi sebou), pak spojte síly při tlaku na jeho realizaci.

Arnošt Bednář

Pane Pečínko, copak jste tak asi chtěl svým textem (Kdo vytváří veřejné mínění o Romech, RH 5) o Cikánech naznačit? Marně se mi to honí hlavou. Třeba mi to vysvětlíte, když se stavíte do role znalce této problematiky. Ale ona vlastně ani problematikou není, jelikož jde přece o samé předsudky, jak často znalci Cikánů píší, ne? Pokusíte se mi vysvětlit, z jakých zdrojů čerpáte? Jinak bych si musel myslet, že píšete poněkud přesvědčeně, ba rasisticky. Rovněž vaše spojení „česká paterčata“ se mi nezdá příliš vhodné, může to znamenat leccos. Pravdivější by bylo napsat „paterčata narozená v České republice“, politicky korektně pak „narozená romské dívky“. Tato formulace by sama o sobě notně zúžila „manipulační prostor“ anonymních agresivních internetových bijců, o nichž píšete...

Já se ale nemohu zbavit dojmu, že tyto živly lidé jako vy spíše úmyslně provokují, mají pak radost z toho, že o tom mohou psát a hrát si na spravedlivé. Nemůžu taky pochopit, co je vlastně na tom obyčejném netovém žvanění tak závadného? Respektive, jak byste si vy v praxi představoval takovou diskuzi? Jistě každý průměrně inteligentní člověk ví, že lidé jsou různí a v médiích se prostě objevují pochybné poznámky. Máme ale svobodu slova, pokud to není vyloženo v rozporu se zákonem, neměl by v tom snad demokrat vidět problém. Vy také přetiskujete některé své texty v rasistických Britských listech, kde máte jistotu, že váš text rádi otisknou – jen když tam bude něco negativního o Česích nebo o českém prostředí. Já cikánskou problematiku znám poměrně obstojně, lépe než ti, co se na znalce samozvaně pasují.

Vít Štoček

Vy asi žijete, pane Pečínko, v jiném světě či v jiném prostoru nebo pouze jako šéfredaktor „Romského hlasu“ zpíváte píseň toho, koho chleba jíte. Jedině tak bych pochopil váš článek z RH 5. Pracuji a bydlím v prostředí, kde se stýkám s velkým počtem lidí různého postavení. Nenašel jsem však zatím nikoho, kdo by měl pozitivní názor na Romy, cikány. Někteří chápou, že existuje menší skupina Romů, cikánů, kteří si zaslouží uznání. Většina však má, podle nedávného průzkumu, nedůvěru k Romům, protože odsuzuje chování a netolerantní způsob života této menšiny v majoritní společnosti. Klademe si pak otázku, proč jiné menšiny – Ukrajinci, Vietnamci, Slováci a jiní, nemají žádné problémy podobné Romům, cikánům. Kde je ta chyba? V dějinách měli vždycky cikáni nepřijemné postavení a bylo by dobré si uvědomit, že díky sobě. Každý slušný, vychovaný člověk respektuje normy většiny, majority, ve které žije. Proč to Romové, cikáni nechtějí vzít na vědomí? Tvrdit, že jsou jiní, je nedůstojné. Sám jsem dlouho žil v blízkosti Romů, cikánů, s některými se stýkal osobně, někteří pracovali pod mým vedením, trénoval jsem je, byl s nimi v kontaktu. Možná máte štěstí a stýkáte se jen s těmi slušnými. Pak nechcete uvěřit, že ta zbývající větší část nestojí za nic.

Většina lidí nechápe přístup vás romofilů k problému, který je dle mého velmi nebezpečný. Každý člen menšiny musí přece vydat více síly a energie, pokud se chce uplatnit v majoritní společnosti. Výhody, které nabízí majorita, férově využít, být za ně rád a vrátit to svým začleněním. Ano, existují také lidé, kteří nenávidí vše, co je jiné a co není bílé, co není stejné jako oni. Vždy byli a budou. Je jich hrstka. Ale kdo jim dnes dává zbraň a argumenty do ruky? Myslím si, že Váš pohled na problém mezi majoritou a romskou menšinou máte zafixován a nechcete ho měnit. Budiž. Vy a Vám podobní jste se svým pohledem v menšině a jen současná politika Vám dává jistotu psát takové články a mít přitom oči zavřené, nepřijímat skutečný stav věcí. Víte, ono možná se to časem vymkne kontrole, a pak Bůh s námi.

Milan Pechart, České Budějovice

Pane Pečínko, posílám pozdrav a současně vyjadřuji uznání za úsilí, s jakým vytváříte časopis Romano hangos. Přeji vám ve vaší nelehké práci mnoho úspěchů.

Domink Žbánek, vychovatel v dětském domově Praha-Počernice

Řadu let sledujeme, Pavle, v javornickém občanském sdružení Ester Romano hangos. Dlouho zde žijeme pospolu s desítkami romských rodin i jednotlivců. Jsme terčem kritik a také občas slov uznání. Především jsme však pospolitost, která se poctivě snaží pracovat na vzoru možného soužití, možného vzájemného podporování a chápání. Dosáhli jsme tak mnoho hezkého a dobrého. Chtěl bych Vás proto touto cestou k nám pozvat. Poznat život sice chudý, ale bez ghett, život lidí, kteří více než deset let spořádaně žijí, vychovávají své děti, pracují, vzdělávají se a nečiní potíže, jak o nás občas hezky řeknou ti z lepších sousedů. Myslím, že kontrast k současným situacím, které vnímáme, je více než znatelný a stál by za popsání. Jako naděje, že všude tam, kde se lidé poctivě snaží, je to nakonec vidět. Rád bych, aby lidé jako Vy věděli, že zde na severu u hranic mají kamarády. Srdečně zdravím.

Abe Staněk, pracovník sdružení Ester, Javorník

Karel Janeček: Lauru ze ZOO...

Dokončení ze str. 1

A proč jste oslovil zrovna tuhle základní školu?

Protože tahle škola chodí k nám do ZOO častěji a více se zajímá o zvířata. Dokonce nám pomáhá s krmením, třeba nám přinesou nějaké rohličky.

Takže škola byla otevřená téhle myšlence?

Ano.

Spolupracoval jste ještě s někým při pořádání téhle akce?

Ano, s naším vedením. Děkuji paní inženýrce Nepeřené. Když jsem šel za ní a vysvětlil jí, jak to zvíře dopadlo a že jsem dostal nápad s tou akcí, ona řekla, že je to dobrý nápad a hned se zkontaktovala s ředitelkou školy. Pan ředitel školy také souhlasil, líbilo se mu to, tak jsme to prostě zorganizovali. Děkuji také paní doktorce Hylákové, která se akce zúčastnila, že tady s námi byla a měla projev pro děti. Také jsem pozval IQ Roma servis, aby se na akci trochu podílel. Ten přinesl dětem dárky a kontaktoval vyškovskou televizi i vyškovský zpravodaj.

A proč zrovna IQ Roma servis?

Oslovil jsem Silvu Elsnerovou a požádal ji, aby do ZOO za mnou přišla a dohodli jsme se. S IQ Roma servis spolupracuji asi rok, jsem rád, že je znám, jsou to super lidi.

Ale jinak si vzpomínám, že první akce byla na Mikuláše. Tenkrát jsem dělal čerta, potom jsem s IQ Roma servis jel do Prahy na setkání s paní velvyslankyní, která si nás pozvala (pozvání od britské velvyslankyně dostal pan Janeček, neboť se stal jednou z tváří kampaně Romové pracují a chtějí pracovat, kte-

Ohlédnutí za Romano suno

Chtěla bych se ještě vrátit k dojmům z celorepublikového setkání při vyhlášení soutěže Romano suno v prosinci 2012 v hotelu Panorama Prague. Šla jsem tam s několika svými přáteli. Viděla jsem tam pobíhat Báru Šebovou, s kterou se znám z Ostravy. „Rozhlédněte se po okolí, máme tady zajímavé obrázky z výtvarné činnosti dětí, které tady budou dneska vyhlášené,“ povídala. Musím říct, že tam byla příjemná atmosféra, hrála romská hudba atd. Na slavnostní vyhlášení bylo vše nachystané tak, jak má být.

Postupně přicházeli hosté: Z Rady vlády pro národnostní menšiny, vedení obecně prospěšné společnosti Nová škola, za porotu Petr

rou uskutečňoval IQ Roma servis v roce 2012), tam to bylo super, tam se mi to strašně líbilo, také jsem dělal hudební doprovod na módní přehlídce a komunitní akci v Bučovicích.

Tady v ZOO parku Vyškov pracujete jak dlouho a na jaké pozici?

Jsem tu tři roky. První rok jsem pracoval jako údržbář. Takto jsem byl zaměstnaný jenom na půl roku přes úřad práce, ale trochu jsem tady zamakal a panu řediteli se asi líbilo, jak dělám tuhle práci a vzal mě na stálo. Teď jsem šťastný ošetřovatel zvířat.

Být ošetřovatelem zvířat – co to všechno přináší?

Znamená to, že musím zvířata krmit, ošetřovat je, celkově o ně pečovat.

Tyhle krávy se rodí jak často? Jde o nějaký vzácný druh?

Já jsem tu třetí rok a každý rok bylo tele, minimálně jedno. Teď sem k nám přivezli z Chomutova jednu jalovičku a chceme ji taky připustit, usilujeme ještě o další tele.

Máte ještě nějaké jiné úspěchy tady v ZOO?

Ze začátku, když jsem přešel na pozici ošetřovatele, tak se mi strašně zalíbili buvoli. Byli hodní, dali se hladit, tak jsem přemýšlel, že je zkusím vycvičit. Nechal jsem je položit na zem, hladil jsem je, hráběmi je škrabal, nohy jim zvedal... Když řeknu „ke mně“, tak ten buvol ke mně přijde, lehne si automaticky a návštěvníkům se to strašně líbí. Máme tu dva mladší buvolky, ty jsem taky vycvičil. Jednoho dne přišel pan Berousek a nabídl paní doktorce, že by si vzal jednoho z těch vycvičených buvolů do cirkusu.

Na co dalšího býváte ještě tady v ZOO hrdý? Co se vám podařilo nebo co se díky vám zlepšilo?

(Pan Janeček je i skromný, takže na tuto otázku neodpověděl, nicméně odpověděla Silvie Elsnerová, pracovnice IQ Roma servisu, která je v s panem Janečkem v častém kontaktu):

Pan Janeček patří do skupiny úspěšných Romů, kteří mají takový ten dar stmelovat komunitu a organizovat různé věci. Například loni jsme měli v ZOO koutku exkurzi pro děti, které navštěvují IQ Roma servis. Tu exkurzi nám zařídil a provedl nás pan Janeček. Podle mě to právě souvisí s tím komunitním životem; když jsme měli tu exkurzi, tak bylo domluvených asi 12 dětí a rozkriklo se, že Karel Janeček bude dělat exkurzi v ZOO. Když šel do ZOO, tak se děti za ním seběhly, takže jich sem přišlo třikrát tolik, než jsme očekávali.

Myslím si, že je to tím, jaká je on osobnost. Je otevřený tady těm všem věcem, hodně sem přivádí děti, ony se pak nebojí říct, že chtějí něco vědět. Děti taky vědí, že je s ním legrace, že je ochotný. Takže já vidím posun i v tom vnímání našeho ZOO koutku dětmi. Když jde pan Janeček po ulici, tak se za ním sbíhají děti a ptají se, jestli je sem vezme.

Ptala se Ivona Parčiová

Foto: Ivona Parčiová

romských autorů. Tahle knížka pro mě představuje určitě inspiraci.

Květoslava Podhradská
pracovnice v domově
duchodců, Lipůvka

Jen on a ona...

V nedaleké zemi zvané Olydis žila královská rodina. Král byl velice mocný a jeho poddaní mu byli vděční za to, jak se o ně stará. Královna – krásná a moudrá žena – byla vždy králi dobrou rádkyňí.

Královna s králem měli jednu dceru – Sáru. V jejích šestnácti letech to byla krásná a chytrá dívka. Princezna Sára bydlela s rodiči v nádherném zámku, ale rodiče jí nedovolili chodit do školy a neměla ani kamarády. Jen na zámku si občas chodívala popovídat se zahradníkem nebo služkami. Šlo o ti-chou dívku.

Sára měla své tajné místočko, kam si chodila občas prozpěvovat. Měla krásný hlas. Chodila tam každý den. Z místnosti vedlo jen jedno okýnko. Nikdo o tom nevěděl. Rodiče Sáry si mysleli, že sedí v pokoji s knížkou v ruce, jenže to se mýlili. Mysleli, si že celou dobu žije životem princezny. Ale ve skutečnosti Sáru tehle život nebavil, chtěla mít kamarády, chtěla zpívat nahlas. Nechtěla se jen pořád učit věci, o kterých věděla, že je nikdy nevyužije, a číst nezábavné knihy, které jí rodiče doporučili.

Jednoho dne šla Sára opět do své tajné místnosti. Sedla si a začala si zpívat. Když v tom se objevila v tom malém okénku tvář. Šlo o mladého chlapce se snědým obličejem a tmavými očima. Byl krásný. Princezna se ho zeptala, co tu dělá. Vždyť do jejich království

nená nikdo bez ohlášení vstupovat.

Byl to chlapec z vedlejšího zámku, kde ale vládl olašský král Viljos. Okolí ho považovalo za nejbohatšího a nejpýšnějšího krále. Měl syna a čtyři dcery. Chlapec, který Sáru sledoval, byl olašským princem, právě tím synem nejpýšnějšího krále Viljosa. A do zámku se dostal potají. Nikdo ho neviděl, protože byl velice chytrý a věděl, jak na to. Princezna byla okouzlená jeho černými očima a princ zase jejím krásným obličejem.

Princezna se ho zeptala, jak se jmenuje, a princ na to, že Dominik. Pak si už jen vyměňovali pohledy. Oba si navzájem padli do oka. Dominikovi ani Sáře nevadilo, že jsou jiné národnosti a z jiného zámku.

Z ničeho nic Sára navrhl, že za Dominikem půjde ven, ať chvíli počká, ať se schová. Bála se, aby ho nikdo neviděl. Princ souhlasil, celý nedočkavý čekal na princeznu. Když se před ním objevila, oba zůstali stát jako z kamene. Dominik byl nejen pohledný chlapec, ale měl velmi mužnou postavu. Princezna se bála, že ji s ním někdo uvidí. A tak nabídla, že půjdou ze zámku tajným vchodem. Dominik souhlasil a pak a nenápadně vyklouzli ze zámku.

Když si tam povíдали a seznamovali se, zjistili, že mají hodně věcí společných. Dominik a Sára rádi zpívali, tancovali. Nebavila je škola a neradi četli nezábavné knihy. Oba si chtěli užívat krásného mládí. Ne-

chtěli být věčně zavření v zámku se svými rodiči a sourozenci.

Najednou se princ Dominik zeptal Sáry, zda by s ním nešla na olašský ples, který pořádají každým rokem na počest jeho zesnulého dědečka. Sára se zeptala, kdy se koná, a že neví, co na to řeknou její rodiče, zda ji pustí. Byla smutná, protože tušila, že jí na to nic pozitivního neřeknou. Dominik jí dal čas na rozmyšlenou a řekl, že se zastaví zase příště. Sára souhlasila. Rozloučili se a Dominik nenápadně zmizel.

Když se Sára vrátila do zámku, zastavil ji zahradník a zeptal se jí na chlapce, se kterým mluvila. Sára se polekala, že je někdo viděl. Bála se, že se to její rodiče dozví. Všechno zahradníkovi Adamovi řekla. Adam byl Sářin jediný kamarád, se kterým si povíдалa. Chápal princeznu v tom, že ji nebaví být věčně zavřená v zámku. Sára také řekla zahradníkovi o zámeckém plese, který bude v sobotu. Zahradník o olašském králi Viljosovi věděl skoro všechno.

Princezna ale nechápala, odkud to všechno zná. Zahradník nabídl, že si půjdou sednout na zahradu, aby jí to všechno mohl povykládat. Sára souhlasila a Adam začal vyprávět: „Olašský král Viljos je ten nejbohatší král. A jeho jediný syn si musí najít tu nejkrásnější princeznu pod sluncem. Král by zešílel, kdyby se zamiloval do nějaké služby nebo olašské dívky. Chce pro

svého jediného syna jen to nejlepší. Jenže princ ho moc neposlouchá. Je už dospělý.“

„A jak tohle všechno víš, Adamě?“ divila se princezna. Adam jí řekl, že před pěti lety u nich pracoval. „Tehdy bylo Dominikovi patnáct a už tenkrát rodiče neposlouchal. Chtěl si žít po svém. Jenže v zámku tak žít nemohl, a tak se vydal na Sever. Do „Města života“. U nich se tomu říká „kodoj, kaj pes lačes dživel“. Utek z domova. Král Viljos dobře věděl, kde ho najde, a tak se tam vydal, aby ho vzal zpátky domů. Od té doby nesmí Dominik ze zámku,“ řekl zahradník. Princezna se udiveně dívala na Adama a smála se, že už zase před chvílí utekl k nim na zámek. Oba se začali hlasitě smát.

Byl pátek a princezna věděla, že zítra je ples, na který ji Dominik pozval. Nevěděla, jestli se nejdřív zeptá rodičů, nebo půjde a nikomu nic neřekne. Po chvíli přemýšlení zvolila druhou variantu. Půjde na ten ples a nic neřekne. Bude to vědět jen zahradník Adam. Sáre se Dominik moc líbil, proto na něj pořád musela myslet. Dominik prožíval to samé. Král Viljos se divil, že je najednou jiný – tichý a nemluvný. Pořád totiž myslel na princeznu. Chtěl ji zas vidět, a tak se vydal do jejího zámku. Potřeboval vědět, zda si to princezna rozmyslela. Když ji spatřil, něžně ji políbil na rty. Princezna Sára jeho polibku ne-

odolala a políbila ho taky. V tu chvíli se Dominik zeptal, jestli s ním zítra půjde na ples. Řekl jí, že chce být ten večer jenom s ní. Princezna souhlasila. Princ Dominik se usmál a začal ji líbat.

Blížila se sobota. Princezna přemýšlela, jaké šaty si má vzít, aby se Dominikovi líbila. Hezky se namalovala a mohla vyrazit. Samozřejmě o tom nikdo nevěděl, jen zahradník Adam, který ji potom doprovodil na zámek. Princezna byla velice krásná a okouzlující. Rodičům oznámila, že si už jde lehnout, že je velice unavená a ráno že si pro snídani přijde sama, ať ji nebudí. Ta byla vychytralá, co?

Když dorazila na olašský ples, udiveně se rozhlížela. Vypadalo to jinak, než u nich na zámku. Všechno tam bylo ze zlata. Dokonce i zábradlí. Moc se jí to líbilo. Hned jak přišla, vzal ji Dominik za ruku a představil rodičům. Královi Viljosovi se Sára moc líbila a královně taky. Na Dominika se usmívali, když si přivezl takovou krásnou princeznu.

Celý večer byli jenom spolu. Byl to pro oba ten nejkrásnější večer, jaký kdy zažili. Povíдали si, tančili, smáli se... Byli jako dvě nerozlučné hrdličky a jen zářili. Všichni se na ně usmívali. Princezně vůbec nevadilo, že jsou navzájem trochu odlišní.

A konec? No přece byla velká svatba, na níž se spojila obě dvě království. Všichni se radovali a byli šťastní. **Cikňori**

Ča jov the joj...

Nadur, andre jekh phuv, savi pes vičinelas Olydis, dživelas jekh kraliskeri famiľija. O kralis ehas but zoralo, the leske poddane ehas palikerde, sar pes pal lende šukares starinel. E kralovna ehas šukar the godaver romňi. Joj ehas but lachi radkiňa le kraliske.

La kralovna he le kralis ehas jekh čhajori. Vičinelas pes e Sara a ehas lake dešušov berš. Has šukar the godaver čhaj. Dživelas peskre daha the dadeha andro šukar zamkos. Aľe lakro dad the daj la namukhenas, kaj te phirel varekaj avri, našťi la ehas řisave kamarata. Ča varekana peske vakerelas pro zamkos le zahradňikoha, he la romňaha, so lenge andro zamkos pratinelas. E Sara ehas but cicho čhaj, but navakerelas.

La princezna ehas kajso jekh thanoro, kaj phirelas peske ča kavka te giľavel. Ehas la šukar hangos. Phirelas kodoj sako džives. Andre koda than ehas ča jekh cikňi blakica. Ňiko kada nadžanelas. Lakri daj he dad peske mišľinenas, hoj hiňi andro pesko pokojis a hoj kodoj ginel.

La princezna kada dživipen nabavinelas. Kamelas peske te phirel avri le kamaratenca a kamelas te kerel aver veca. Nakamelas pes ča te sikhľol kajse veca, so řigda lake nakampola.

Jekhvar e Sara geľa andre kola peskro than te giľavel. Ňisostar řiň andre kola blakica dikhľas kalo segno čhaveskro muj. Ehas oda šukar čhavo. E Sara sar les dikhľas, ta lestar phučelas, khatar hino a so kadaj kerel, hoj ke lenge pro zamkos řiko našťi phirel.

Has oda o princos andal aver zamkos, kaj dživelas o nekbarvaleder vlachiko kralis. Savore pal leste denas duma, hoj hino but barikano

he zoralo. Vičinelas pes o Viljos. Ehas les jekh čhavo he mek štar čhaja.

E Sara lestar ačhiľas sar diliňi, zadikhľas pes andre leskre jakha. Phučelas lestar, sar pes vičinel. O čhavo pes vičinelas o Dominik. Zakamade pes andre peste. Peľe peske andro jakha. Has lenge jekh, hoj hine andal aver zamkos, the hoj len hin aver cipa.

Ňisostar řiň e Sara leske phenďas, hoj džala pal leste avri, ta kaj pes varekaj te garuvel. Daralas, hoj len vareko dikhela. Sar le Dominik dikhľas, ta ačhiľas te terďol sar kašt. Jov nahas ča šukar, aľe ehas les šukar muršikano teštos. Kada pes lake pačinelas. Palis imar denašle avri andal o zamkos, kaj len řiko te nadikhel.

Sar peske denas duma a prindžarenas pes, ta peľe pre koda, hoj len hin but veca jekhetane. E Sara he o Dominik rado giľavenas a khele-nas. Nabavinlas len e škola, the te ginel kole kňižki, so len řiň nasikhavenas. Kamenas te dživel sar terne manuša. Nakamenas te dživel zaphandle andro zamkos.

Ňisostar řiň phučľas o Dominik la Saratar, či leha džala pro plesos andre lengro zamkos, so kerel leskro dad vašoda, hoj lenge muľas o papus. Kerenas oda sako berš. E Sara leske phenďas, hoj nadžanel, či leha džala. Phučelas lestar, kana oda hin, bo nadžanelas, či la e daj he o dad mukhena. Džanelas, hoj řiň lačho lake naphenena. E Sara ehas pharejileskeri.

Sar avľa pale pro zamkos, ta o zahradňikos, o Adam, latar phučelas pre koda čhavo, k'oda has. E Sara has daraduňi, hoj len vareko dikhľas. Savoro leske phenďas. O Adam has nekfeder kamaratos,

Foto z internetové Wikipedie, španělská romská dívka z Granady

so e Sara prindžarelas. Mek leske phenďas pal koda plesos, so lake phenďas o princos.

O zahradňikos savoro pal o vlachiko kralis džanelas. La Sarake oda nadžalas pre god'i, sar šaj oda sa džanel. Ta lake o Adam phenďas, kaj leha te džal te bešel peske pre dvora, hoj lake sa phenela. Chudľas lake te vakerel: „Hin oda nekbarvaleder kralis, so kamelas, kaj peske leskro čhavo te arakhel kola nekšukareder princezna. Bo o kralis bi diliňard'iľas avri, te bi peske o Dominikos arakhľas varesava džuvľa, so bi avelas diliňi the džungali.“

E princezna lestar phučelas, sar oda savoro džanel a o Adam lake phenďas, hoj ke lenge varekana dži-

velas. Delas lake duma, sar jekhvar o princos denašľas khatar peskro zamkos, bo kamelas te dživel feder dživipen andre lachi phuv. No, a sar pes oda došundas o kralis o Viljos, ta les geľas te rodel pal calo phuv. Čeporo džanelas, kaj les šaj arakhel, bo džanelas, hoj jov avela andre kola lachi phuv, kaj pes dživel kavka, sar o manuša kamen, the řiko lenge naphenel, so bi majinenas te kerel. Sar lake dophenďas, ta e princezna peske leperďas, sar o princos avľa pal late. Oda hinke denašľas, dogeľas lake andre god'i. E Sara le zahradňikoha kalestar chudle but te asal.

Ehas paraščovín, the e princezna džanelas, hoj imar tajsa ehín koda plesos. Nadžanelas, či te phe-

nel la dake he le dadeske, abo ča kavka te džal, he řikasko řiň te naphenel. Palis peske phenďas, hoj kerela koda dujto vecos, džala, the řikasko řiň naphenela. Ča le zahradňikoske.

E Sara phares mišľinlas pre oda čhavo. Ehas lake andre god'i. A o čhavo mišľinlas igen pre late. Ča o kralis o Viljos poravelas o jakha pre peskro čhavo, hoj hino řisostar řiň kajso cicho, aňi duma nadel. Ehas leske oda varesar čudno.

Imar pes o Dominik našťi doužarelas, či leha e Sara džala, ta geľas palis pal late. Sar la dikhľas, ta la čumidľas but gules pro vušta. E Sara les čumidľas tiž. Palis latar phučľas, či leha džala pre koda plesos. Jov kamelas te avel koda džives calo ča laha, he e princezna tiž. Phenďas leske, hoj leha sombatone džala, bo les zorales kamelas.

Oda džives but gondoliňkerľas, so te urel. Ňiko pal o plesos řiň nadžanelas, ča o zahradňikos. La dake phenďas kamukeri, hoj imar džal te sovel. Savi godaver čhajori, na?

Sar dogeľas pro plesos, ta ehas calo diliňard'i kolestar, so dikhelas. Sa len kodoj ehas somnakuno. But pes lake kodoj pačinelas. O Dominik la takoj chudľa vastestar a geľe ke leskri daj he leskro dad. Jon ehas bachtale, hoj peske andas kajsa šukar princezna. Kajsi terňi bori ehas lenge igen pre kedva.

Calo rat peha khelenas, duma denas a šukares pes mulatinenas. Ehas andre peste but zakamade, he furt pes čumidenas. Savore pre len-de asanas. Ňiko nabajinelas, kaj len hin čeporo aver cipa.

Romale, akana tumenge phenav, so ehas pro agor. Ehas baro bijav. Savore mulatinenas, khelenas, the giľavenas. **Cikňori**

Ze vzpomínek pamětníků: Tony Lagryn, díl pátý

Ti, kdo neznají své vlastní dějiny, jsou odsouzeni k tomu prožít je znovu. (George Santoyana)

5. díl vzpomínek Tonyho Lagryna (nar. 1947) nás přivádí do 80. let a do doby po listopadovém převratu. Ale přináší taky úvahy nad současným romstvím. V samotném závěru předchozího dílu pamětník zmínil živou tradici krevní msty mezi Sinty v Německu...

Čím to, že v Německu jsou někteří Sintové tak ostří?

V Německu jim dovolili žít furt po cikánsku, po staru, s vozama, kočování, starý braucha. Tady už od padesátých roků nás naučili žít gádžovsky. Takže my jsme se tady asimilovali dost, do práce, do školy, učení, na vojnu... To jsou věci, kterým se v Německu dycky vyhýbali, vojna a práce.

Po návratu z Německa, kam jel Tony na pohřeb strýce a zůstal tam téměř rok, ačkoliv povolení vycestovat bylo pouze na čtyři dni, byl za tento nepovolený pobyt na Západě uvězněn na dva a půl roku. Krátce před vypršením trestu si pak „vysloužil“ další, tentokrát „jen“ půlroční trest, když se zastal šikanovaného staršího vězně. Došlo ke rvačce, v níž Tony způsobil svému protivníkovi a původnímu agresorovi ublížení na těle. Po letech se Tony dostal do vězení ještě potřetí, když „padělal, pozměnil úřední listinu“ tím, že si sám ukončil pracovní neschopnost. Jako „recidivista“ dostal za tento čin šest měsíců nepodmíněně. Vězněm byl ke své smůle hlavně s neromskými vězni, až zažil nečekané setkání...

To bylo strašný... Su ve vazbě, samý gádže, už jsem z nich bláznil. „Kurník, ať jsem dají nějakýho Romes!“ A naráz jeden vodešel na eskortu, druhý... votevrou se dveře a vejde dovnitř Rom v civilu, mně tak zaplesalo srdce! A já tam byl velitel cimry. On měl klobouk, voblek takovej tmavej, vínovej, vestu, kníry, typické olašskej Rom, tak vypadal... A teď slyším, jak se baví s téma gádžama česky, a mě si jako nevšiml. A pak přišel ke mně a říká: „More, vodkad' jseš?“ „Z Brna.“ „A ze Slovenska, vodkad' jseš?“ „Já nejso ze Slovenska!“ „No, tak tvůj táta nebo máma,“ říkám, „můj táta ani máma nejsou ze Slovenska!“ „Ale prosimtě, co mně to vykládáš, vy jste všichni ze Slovenska!“ Já říkám: „Vodkad' jseš ty ze Slovenska?“ „No, já nejso ze Slovenska!“ „Tak tvůj táta, tvoje máma!“ „No můj táta taky není ani moje máma.“ Říkám: „Tak moje rodiče mají být ze Slovenska a tvoje ne? Jak je to?“ A on mně říká: „Viš, co to jsou Sinty?“ Já na to: „No, co to je?“ „Tak já su Sinto!“ „Hm,“ říkám, „to je hezký, a co to je?“ Sem dělal blbýho, a už to ve mně hrálo radostí, ne? Teď on mně to vysvětloval, a pak jsem na něj spustil romanese: „Umiš romanes?“ On zůstal paf, chyt mě kolem krku, začal plakat. A říkám, zrovna jsem měl štěstí na někoho vod nás, po tolika měsících.

On tam byl za nějakou rvačku, on byl bujný, jemu každej chlap šel z cesty, když on se naštvál. On byl vyhlášený na britvu, Lojza O...! Viš, co ten pořežal lidi! Jednou vykládali o něm starý Roma, že pořežal nějakýho chlapa, a teď přijel do

Zleva: Tony Lagryn, herečka Milena Dvorská, Jan Horváth-Döme, po roce 1990, Helsinské občanské shromáždění, Praha, patrně druhá půle 90. let.

města. A my třeba, když jsme někde přijeli a vím, že jsou tam naše lidi, tak my je nesmíme obejít. Musíme je navštívit. Třeba ty bys nešla k těm lidům, a on tě tam někdo uvidí. „Byl tady ten, a proč nepřišel k nám, ten chrapoun?!“ A už je zle, už jsou naštvaní, rozumíš? To se nesmí, to jsou ty braucha starších a tak. No a on přišel někde na plac, kde stáli Romové naši. A šel po louce k těm vozům. A u nich byl jako zeť kluk, jehož tátu ten Lojza pořežal, víš? A oni říkali: „Hele, jde sem ten Lojza, co tvýho tátu pořežal, on je sám, to by nebylo fěrový, kdybysme na něho vyskočili, že by tolik chlapů zbilo jednoho. Ty zalez, ať tě nevidí. Protože když tě uvidí, bude zase zle. Ty necukneš, on necukne, a bude zle. Tak ten kluk se ve voze skoval.

A Lojza přišel a u prvního vozu stará Romňi, tá nejstarší, loupala brambory. Tak on přijde k ní: „Ahoj, Lojzo!“ „Ahoj, tetičko!“ Políbil ji na čelo, teď ona se s ním baví, ta chytrost cigánská, sleduj, teď škrabe ta Romňi ty brambory: „Kúrník, tupý to je...“ a praštila s tím vo zem, „ani tá brambora s tím nejde oloupat. Ukaž, Lojzičku, dej mně svůj nůž!“ Ono mu to nezapálilo, dal jí svůj nůž, Romňi krájí brambory dál, loupe a všichni už viděli, že Lojza je už vodzbrojený, že ho stará ženská vodzbrojila. A kdyby někdo řekl: „Dej sem nůž!“ v životě by si to nemohl dovolit, chlap, ale ona na to šla chytře tá Romňi, rozumíš?

On mně pak říká: „Tondo, já jsem si pak uvědomil, že já nemám nic u sebe, že je jich tam plno, že já jsem tam šel mezi ně, a byl jsem holej, odzbrojený. Představ si ten rozum cigánskej, jak mně stará Romňi vzala čhúri – nůž.“

Osmdesátá léta

V 80. letech jsme hodně dělali na přidružených výrobcích, stavby, výkopy, izolace střeš, betonáž, pokrývání skřídlic, u zedníků sem dělal dlouhou dobu, betonář su zaučený z Kuřima, tam jsme museli mít kurz betonářskej, jo tam jsme dělali ty panely, panely umím dělat, nahazovat, zdít, glejtovat, pu-

covat, natírat. ...aj kachličky jsem si doma udělal.

Maminka se v roce 1981 vystěhovala do Německa, mohl jsi za ní jezdit?

Ne, mě nepustili 22 roků. Děda mně umřel, bába, strejdové, ani na pohřeb jsem nemoh, víš co to pro mě bylo? Maminka se sice legálně vystěhovala do Německa, ale tři roky trvalo, než dostala papíry. Dostala papíry, jela ke mně, měla berlu, opeřovaný koleno a v České Kubici (poblíž Domažlic) ju vysadili z vlaku, Češi, nepustili ju dál. Tam plakala, nadávala na ty komunisty: „Pak se divíte, že vás lidi nemají rádi!“ A my jsme tam čekali, ona nepřijela, a někdo mně řekl, tam jednu paní vysadili. Hm..., máma měla jedinýho syna. Až druhý den..., tam musela přespat někde a druhý den se vrátila domů do Německa, aniž bychom se setkali, neměla vízum český. A ona říká: „Dyť já jsem tady vyrostla, já jsem Češka. „Máte německý papíry!“ Přitom s nima mluvila česky!

Po Listopadu – po pádu totality

Tony se brzy po převratu s velkou euforií zapojil do budování Romské občanské iniciativy. Mimo jiné vzpomíná na jednu z prvních brněnských demonstrací, do níž se ještě v zimě roku 1989 zapojili i Romové. Z demonstrace zamířila skupina Romů vedená později známým podnikatelem Milanem Ščukou do jeho domu, aby zde pokračovala v jednání.

...a s tou Balážovou (Jarmila Balážová, nyní známá romská novinářka) to bylo takhle, Jarka Balážová byla s náma na té demonstraci. Já jsem ju vzal ven od jejího táty, on je to kmotr mého syna, Jarek křtil mojego kluka Tomáše a on je bratranec mojí ženy Blaženy, jeho máma a její táta – bratr a sestra – Balážové. Teď jsme šli k tomu Šťukovi a on říká: „Pojďte sem někdo a budete to zapisovat!“ Teď nikdo se nehlásil, a já říkám: „Tady je holka, která dělá gymnázium.“ „Jo, tak pojd' sem,

sed' tady a budeš to tady zapisovat!“ On tak všem direktivně... To byl její první start, tam dělala zapišovatelku tej schůze. Pak byl sjezd v Praze v Edenu (1990 ustavující sjezd ROI) a já jsem jel a Funty Pepek a ještě někdo a byl jsem u toho jejího táty a říkám, že je tam ten sjezd a že by to mohlo být zajímavý se tam podívat a že ona pojede jako se mnou. „Ně, nikam nechod!“ její mama, její tata, říkám: „Co ste takový chrapouni, šak ste Roma, proč by nemohla, šak já za ni ručím, s náma pojede, s náma přijede.“ Tak potom na moje přemlouvání ju pustili, jo? To byl druhý její kontakt s Romama, takže já sem jí dal start.

Zvláštní kapitolu v Tonyho životě zaujímají ženy. Ženy krásné, které ho přitahují a on přitahuje je. Tony má z prvního manželství syna Tonda, který žije v USA, a dceru Andreu, žijící v Německu. Novou rodinu pak založil Tony s jednou z nejkrásnějších Brňaček, Boženou Horváthovou, narodily se jim tři děti. Syn Renek dnes pracuje v Německu, dcera Gábina si jako jediná z Tonyho dětí vzala Sinta, s nímž má dvě děti. Syn Tomáš celodenně pečuje o svoji po nemoci ochrnutou maminku. Časem nevydržel ani tento vztah, a tak Tony zakotvil v novém manželství se současnou partnerkou Blaženou, s níž má svého pátého potomka, nejmladšího syna Jendu.

A že už jsem něco poznal v životě s ženama, když jsem byl mladej, taky bych mohl psát povídky. Ale... bereš pustíš, bereš pustíš a kolikrát ani nevíš, co ti přišlo do ruky a vhodil's. Co když třeba tamtá by byla lepší a zachoval jsem se třeba blbě... já jsem ještě nebyl s gáží, jako byl jsem s gádží, ale krátce... jako mladej kluk jsem chodil s jednou, ona mě vzala domů, do Rajhradu. A teď, máma, tři sestry, táta nebyl, ten se oběsil.

Ona dělala v účtárně v ČSAD, pěkná holka. Já tam přijel z práce hladovej a já jí říkám: „Ingrid, namaž mi chleba.“ „A co bych ti mazala, namaž si sám!“ No, já sem se zastyděl, že to řekla tak nahlas. A ta její máma: „No, víte, mladíku, my

S frontmanem kapely Gypsy Kings – Nicolò Reyesem, Francie – Saintes Marie de la mer, 1996.

už máme po obědě. My jsme obědvali ve dvanáct.“ Říkám: „Já se tady můžu vytáhnout hladý...“ Večer se ptám: „Kde tady budu spát?“ „Počkej, já se optám mátiny.“ „a furt mátiny a dovol a mátiny...“ Hm, gádži říká: „Tady nemůžete spát, vy byste se samčili!“ Tak mně to řekla do očí – samčili. Já hotovej, červenej. Dikh, teď jsem šel takovej kus z tej hlavní cesty z Rajhradu, z tej pošty až na nádraží, to je asi čtyři až pět kilometrů možná, vlakem domů, teď jsem se dostal kolem půlnoci domů, ráno do práce, zase ve čtyři jsem se vrátil, asi čtyři dny to tak trvalo, jako že budu s tou gádží, né? A ona mně říká, ta její matka: „Mladíku, vy nemáte jiný oblečení? To furt chodíte v těch džínách?“ Ty jsem si tenkrát koupil v Tuzálu (*Tuzex, za socialismu sít obchodů, v nichž se nakupovalo za valuty nebo tuzexové poukázky – bony zahraniční, zejména západní zboží*). Ty džíny, to měl málokdo (*směje se*), říkám: „Mám.“ „A máte oblek aji slušnější?“ „No mám.“ „No tak já bych byla ráda, kdybyste v pátek přišel v tom obleku, já

ba úcta, respekt, takovýdle věci. Že třeba když přišel starší člověk, mladej si stoupl, pustil ho sedět, to dneska nevidíš, někam přijdu, mladí sopláci seděj, staří stojej, a nikdo není takovej, že by řekl, stoupněte, ať si sednou starší. To už to romství vyprchává, protože jsme předělání za těch 50 roků nebo co. Chodili jsme do škol, po svym jsme nemohli žít, postaru, ono to bylo aj riziko. V dnešní době by nás pozavírali, protože takovej způsob, chodit čórovat slepice sedlákům, na pole brambory nebo seno pro koně, to už by ani nešlo. Já si myslím, že se ani nedá žít postaru. Protože to bys ani nevěděla, co je televize, co je mobil, co je auto.

Tohle je pro tebe podstatou romství?

Tak život jde dál, svět jde dál, ten se neohlíží na Romy, co tomu Romové říkají. Podle Romů se neřídí svět nebo ty, co to říděj. Je modernizace, nová technika a tady ty starý zvyky, to všechno zanikne. To zaniká, to říkají aji v Německu ty Roma kolikrát. Ještě tak deset dvacet roků,

vot, no, ale já si myslím, že postaru se nedá žít.

Myslíš teda, že romství se tady s tím pokrokem techniky a globalizace nedá udržet?

Smete nás to. To nás zamete, tak jako v Americe to zametlo některý kmeny, už aj Indiáni jsou moderní, jezděj v bourákách, mají herny, kasína, což dřív nevěděli, co to je. To je vývoj.

Jakou by sis přál budoucnost Romů, třeba něco jako kouzelné přání?

Aby byli k sobě taktní a slušní, aby nebyli vulgární, aby nebrali drogy, aby nepáchali takovou trestnou činnost, jaká se dneska děje, aby když jdou ven, aby nestrášili, aby byli oblečení, aby neštěkali, neřvali před lidima, aby nebyli divoký, jak kdyby přišli před chvílí támhle z nějaký tajgy nebo z pustiny, některý se tak chovaj, že pořád poutaj pozornost negativně na sebe. Jsou tady různý národy, a my o nich vůbec nevíme... Ale kam přijde Rom, už každej se hned otáčí.

Věra Chovancová-Kotlářová: Tvořím to, co vidím

S výtvarnicí Věrou Chovancovou-Kotlářovou jsme v rozmezí sedmi let vedli dva rozhovory v jejím ateliéru v areálu brněnské Zbrojovky, kde spolu se svým manželem a výtvarníkem žila do června roku 2013. Na jejich základě vznikl tento text.

Věra Chovancová-Kotlářová se narodila 16. června 1980 v Českém Krumlově do smíšeného manželství. Otec Rom a matka Češka se záhy přestěhovali do nedalekého Větrní, kde Věra strávila dětství. Již tehdy začala vnímat svůj silný vztah k přírodě, který spolu s vírou tvoří další významný bod její tvorby. Se svým manželem, výtvarníkem Janem Chovancem, se stěhojí do domu v jihočeském Krasetíně, ve kterém budou mít společný ateliér.

Otec Věry pochází z rodiny Kotlárů a pracuje v lese jako stavitel posedů, matka jako dělnice v papírnách. Na umělecký rozvoj měl vliv její strýček, který s ní již na základní škole chodil kreslit do přírody. Zároveň docházela na přípravu k pedagogovi a sochaři Antonínu Zdražilovi (1931–2003). Po absolvování základní školy se přihlásila na Střední uměleckoprůmyslovou školu Sv. Anežky České v Českém Krumlově. Zde chodila na obor užitá malba k akademické malířce Evě Výborné. Protože chtěla být co nejbližší lidem a přírodě, přemýšlela také o jiných možnostech uplatnění, o práci ve zdravotnictví či o zahradní architektuře.

Po uměleckoprůmyslové škole Věra nastoupila na Fakultu výtvarných umění VUT v Brně, kde navštěvovala obor Kresba, později Intermedia. Při studiu tohoto širokého oboru se mohla seznámit s kresbou, malbou, fotografií, videem a dalšími uměleckými žánry.

Na škole zpětně nejvíce hodnotí čas, který měla na tvorbu, a osobu pedagoga Václava Stratila, který jí dával velkou svobodu v uměleckém vyjádření. K působení na škole říká, že ji škola naučila dívat se jinak. Již na FaVU vzniknul cyklus obrazů (tempera na plátně) reflektující problematiku potratů s názvem Vemínka Boží. Když zde začínala studovat, pracovala spíše doma a vytvářela kresby menších formátů. Postupem času začala malovat ve školních ateliérech a využívala více akryly a tempéry. Zvětšovala formáty a kreslila na slepované balicí papíry, překližky. V této době již opouštěla tradiční malířské a kreslířské náčiní a tvořila pomocí uhlů, které drtila a tvarovala rukama. Při jiné tvorbě zase používala místo štětce ruce. Pro Věru Chovancovou-Kotlářovou tvoří obecně velmi důležitý prvek dotek. Pomocí něho se dostává blíže k samotnému obrazu a vytváří tak přímý kontakt mezi sebou a materiálem. Ve svém vývoji se dostala až k velkoformátovým, často dvoubarevným kombinacím. Od této stále ještě realistické tvorby se posunula k více abstraktní. Používá také drcené pastely a někdy upravuje svá díla kartáčem.

Při tvůrčím procesu si vlastní díla většinou neskicuje. Jak říká, často dokáže před rozpracovaným dílem sedět dny až měsíce a věst s ním jakýsi „dialog“, v jehož průběhu jasněji a jasněji vidí, co z díla vystupuje a to se poté snaží ztvárnit.

Ač je mladou autorkou, stihla již realizovat řadu samostatných i skupinových výstav. Už v roce 2006 v brněnské galerii Aspekt uvedla výstavu Ohromné maličkosti, v témže roce Trojici Boží v kostele v obci Kořen na Tachovsku. V Muzeu romské kultury poprvé vystavovala roku 2007, kdy předvedla svoji tvorbu v rovině obrazové a zvukové, kterou nazvala Jednou večer – sny?

V současnosti se naplno věnuje tvorbě a zároveň učí na střední škole. Díla Věry tvoří část sbírky známého sběratele děl současných umělců Richarda Adama. V Muzeu romské kultury je zastoupena díly větších formátů. Aktuálně je její dílo ke zhlédnutí v rámci skupinové výstavy identita TA kurátorky Martiny Zuzaňákové. Tato výstava, pracující s tématem ženy jako tvůrkyne i objektu zobrazení, potrvá v muzeu do 22. září 2013.

Filip Johánek

odborný pracovník Muzea romské kultury, Brno

Foto: Martin Chlup, Muzeum romské kultury

Společné foto se sintsčím hudebníkem společného příjmení – Birelli Lagrénem (vlevo) z Belgie při jeho pražském koncertu v roce 2008, Tony se svojí manželkou Blaženou.

pozvu rodinu, uděláme zásnuby a v pondělí bysme dali ohlášky.“ Já říkám: „Ano, paní.“ A dodnes čeká (*pobaveně se směje*). To bylo v 60. letech, pak dělala vysokou funkci v ČSAD.

Romství a současnost

Čeho v životě lituješ?

Toho je, čeho já lituju. Lituju promarněných mladých let, že jsem nemyslel, co může přijít, že jsem nezajistil rodinu, že nemám svůj barák, že bydlím tady v tom ghetu ve finále, to je moje největší hanba. Když přijdou nějaký lidi, já padám hanbou. Přijedou Němci, kolikrát si dám sraz někde ve Špáru, no hrůza. No, lituju...

Co je podle tebe podstatou romství?

Romství je jedna věc, já si myslím, a dnešní způsob života je druhá věc. Že my už jako moc romsky žít nemůžeme, to se asi ani moc nedá v dnešních podmínkách, protože to, co dřív se dodržovalo, tomu se dneska smějou, neznají to, a to by ani neobstálo, ale byla by to tře-

až ty starý všichni pomřou, tak ty Sintové ani to nebudou dodržovat. Už jsou moderní, už chtějí taky nosit minisukně, už chtějí taky se jít koupat na plovárnu.

Jak vidíš budoucnost Romů, nerozplynou se ve většinové společnosti?

Já myslím, že jim zůstane akorát barva pleti, některý se pomíchaj, asimilujou, zaniknou. Já mám taky v rodině vnuky, ty už jsou bílí, synové mají gadžija, ty už ani nebudou vědět, co to romství bylo, až vyrostou. Třeba se tomu budou smát, a kdo se tím bude zabývat?

Nemrzí tě to?

No, mrzí, mrzí, padesát na padesát, dá se říct. Mrzí aj nemrzí. Protože kdybysme to měli dodržovat a žít podle starýho, zase bysme neměli to, co nám pomáhá k lepšímu životu, jo? Že přijdu domů, pustím si televizi, pustím si plyn, nemusím někde chodit čórovat dřeva, tahat do konve vodu, jak jsem chodil mámě, abysme mohli zatopit, uvařit, jo? Tydlety starosti my nemáme, my máme pohodlnější život. Sice jsou zase jiný zátěže na ži-

Proč myslíš, že to tak je?

To je tá divokost v nich, nekultivovanost, víš? Nežili v žádných zákonech, nic je nebrzdilo... V dnešní době už já nevidím řešení. My jdeme hloub a hloub do toho bahna. Není řešení, kdo přesvědčí ty gádže, že jsme jiní? To bysme museli jít dělat skutky, který by byly vidět na veřejnosti.

Co by pomohlo, aby se Romové dostali výš a do společnosti?

Chybí jim práce... Ale hlavně, někteří z Romů by se měli chovat jinak, já si myslím, na ulici. Nezaměstnání jdou na úřady, napadaj tam úřednice, sprostě nadávaj, vulgárně, to se potom přenáší na všechny.

Já jsem byl na pracáku, sedím na chodbě, teď slyším takový nadávky, vyleze ven takovej strašák, dlouhý černý vlasy, a ještě na té chodbě nadává. Já jsem se zvedl, jdu pryč, já po ní nepůjdu. Mě by sežrala tá paní, tá úřednice. Co tam já jako zmůžu?

Ptala se Jana Horváthová

Foto: archiv Tonyho Lagryna
(dokončení příště)

Pal o duj phrala: peršo kotor

Kaj has, kaj nahas, guleja, bachtaleja, the mek Devla čačēja, has jekh romñi. Ola romña has trin čhave, murša sar momel'a. Nekphureder has o Štefkus, has leske bištheduj berš. Murš, zoralo, hoj andre calo gav, aľe na čak odoj, zoraleder murš nahas. Te džanas andro veš te čhingerel o kašta, ta mindig aver murša čhivnas tele jekh rukh, jov čhivnas duj trin. Lestar terneder o Belas nahas ajso zoralo, aľe has god'aver. Kecivar pes ačhelas, hoj ke leste phirnas the o gadže, te peske nadžanenas varesoha rada. Na hjaba leske phenenas fiškaľis. Nekterneder has o Jančus, has leske mek ča dešušov berš. O dad lenge muľa a e romñi achiľa korkori le čhavenca. Has la čora so te kerel, kaj len te viľikerel, bar te lake o phureder čhave žutinenas, sar birinenas. Pašinenas le gorenge le gurmñen, le papiñen, kernas pro mal'i.

Jekhvar bešenas savore khere a vakerenas peske. „O dad amenge odgeľa avka sigo a amen nane ko te sikhavel, sar pes dživel andre luma,“ phend'a o Štefkus, „imar sam dosta phure, hoj peske te rodas čhajan a te zathovas peskri famel'ija, a o boria tuke te žutinen, kaj pes ajci te natrapines. Amen le Belaha džaha andre luma a o Jančus ačhela tuha khere. Egerinas tuke, hoj avaha khere so neksigeder a merkinaha pre peste, hoj pes amenge nič te na ačhel.“ E daj pre lende ča dikhelas a nahas olestar bachtal'i, aľe so šaj kerďa. Džanelas, hoj len khere nauľikerla. Pro aver d'ives lenge pekľa marikľi a o čhave pes mukhle andre luma. Le Jančuske parančolinde, hoj te merkinel pre daj a savoreha lake te žutinel. E daj lenca roviľnaha geľa ži pre agor gaveske a phare jileha pes lenca rozgeľa. Añi le čhavage nahas lokes. The lenge demade o apsa andro jakha, sar pes laha obchudle.

O čhave džanas ta džanas, gav gvestar, foros forostar, aľe e bacht sar te angle lende denašt'ahas. Níkaj našťi stradle but'i añi sogališagos. Imar avka dičholas, hoj visaf'ona pale khere. Až jekhvar džanas ajse omukhle dromeha pašal o veš. Zadikhle odoj verdan le grajenca, sar terďol pre jekh than. Sar oda, hoj o graja terďon furt pre jekh than, avľa pre god'i le Belaske. „Džas te dikhel, so pes achiľa,“ phend'a le Štefkuske. Doavle ki o verdan a dikhen, hoj e paluñi kereka peľa tele a o phuro goro bešel pro šancos a chudel pes šerestar. Nekgoreder has, hoj o verdan has narakimen le khaseha. „Jaj, oda nadžanav, so leha keraha, te hino avka narakimen,“ phend'a o Štefkus. O Belas obgeľa o verdan: „Džanen so,“ phend'a le goreske, „amen džaha andro veš, anaha bare druki a tumen roden varesave bara, aľe hoj te en bare.“ Sar phende, avka kerde. O Belas thoďa tel o verdan o bara the o kašta, paľis ile baro thulo drukos a podhazdle o verdan maj paš e paluñi kereka. E Štefkus sigo thoďa odoj e kereka the o klinkos, kaj te e kereka na perel tele. O gadžo čak dikhelas a bondarlas le šereha. „Tumen man bičhaďa o Devloro. Som phuro a dikhľom but muršen, aľe kajse šikovnen a zoralen sar tumen san, mek šoha nadikhľom. Igen tumenge paľikerav. Te naavľanenas, nadžanav, so kerďomas. Andro foros adarig igen dur. Mušind'omas adaj o verdan te mukhel a te džal khere le grenca bi o verdan, a ko džanel, kaj stradľomas ajci muršen,

hoj o verdan te hazden avka sar tumen. Džanen so? Me tumen vičínave ke mande, aven manca, chana, povakeraha peske. Mušínave tumen te sikhavel la romñake, joj ela igen rado, te tumen prindžarla.“ O čhave pes odcirdenas, le goreske phenenas, hoj oda nič nahas, hoj kada kerďahas sako, aľe o goro pes nadiňa. Ajci len vičínave, hoj priačhile a gele leha.

E gori pes kije lende ľikerlas sar daj. Obchudľa len a igen lenge paľikerlas vaš oda, sar lakere romeske žutinde. Maj lenge kerďa so nekfeder chaben a and'a nekfeder thard'i. Avka odoj bešenas, chanas. O čhave imar kamle te džal odijader, aľe e gori the o goro len namukhle. „Amen la romñaha sam imar phure a nadžanas, kana phandaha o jakha. Čhave amen nane. Te ačhena adaj, savoro so amen hin, tumenge predaha. A hin amen dosta majetkos. Graja, gurmña, mal'i a savoro, so ki o chulajipen perel. Te ačhena adaj, sa ela tumaro. Amen imar nabirinas te kerel, sam phure a niko amen nane.“ O čhave čak pre lende dikhelas. Ešebno pes diňa anglal o Belas: „Amen tumenge igen paľikeras, vareso ajso amenge naavľahas añi andro suno. Kajčak amen te chulajinel nadžanas a mušinas te džal odijader. Ma rušen pre amende. Amen pre tumende šoha nabisteraha. Ko džanel, talam avaha pale, sar prindžaraha, sar pes dživel avre-

ther.“ Kajčak e phuri len namukhľa. Ehas odoj jekh kurko. Paľis the avka gele odijader. „Tumen san sar amari daj the o dad. L'ikeren pes ke amende, sar te avahas tumare čhave. Amen tumenge vaš ada igen paľikeras, aľe adaj peske romñijen narakhaha. Mušinas te džal odijader, aľe egerinas tumenge, hoj pre tumende nabisteraha a avaha pre tumende te dikhel.“ Pal kada pes skidle a vidine pes andre luma.

Džanas ta džanas, mindig pes nadochudle andre jekh foros. Odoj has baro tarhos. Šaj peske adaj cind'al, so ča kamľal. O čhave phirnas upre tele, aľe nič peske našťi cinde, nahas len añi phago fiľeris. Bokhale has, hoj chalahas the le benges. A mek sar lenge pre choľi, mindar paš lende bikenavlas o gadžo o bokheľa, o maro, a maj paš leste aver gadžo o salami, o kolbasi, ludzimen mas a aver lačhipena, hoj le čhaven až o per olestar dukhalas. O gadžo, so bikenavlas o maro, ča pre lende dikhelas. Daralas, te leske vareso na čoren. O čhavo, o Belas, avľa kije leste a chudľa leha te vakereľ. „Dikhav, hoj pes amendar daran, aľe tiž dikhav, hoj tumenge varesar nadžal. Te tumenge žutinaha, dena amen jekh maro the bokheľi?“ O gadžo pre leste čak dikhelas. „So kamen te kerel?“ phučľa lendar. „Ma daran, nič ajso, so naelas paťivalo.“ Avka chudľa

o Belas the o Štefkus te vičinel savora zoraha: „Manušale, aven adaj, aven peske te cinel nekfeder maro, mas a kolbasi! Níkaj feder the tuñeder nachudena. Aven, ma ladžan!“ Avka o Belas vičínave paš o maro a o Štefkus paš o mas. Naľikerľa but a chudle te phireľ o gadže a chudle te cinavel. „Ma rušen,“ phend'a o Belas le gadženge, „aľe te mek vajkeci kotera maro a kolbasi rozčhingernas pro cikne koterora, hoj o gadže šaj okoštal'inenas, ta bizutnones bikenenas mek buter.“ O gadže čak dikhelas: „Sar pre oda avľal, amen bikenavas ajci berša a tu aves ča avka a sikhadľal amenge vareso, so mek nadikhľam. O chaben peske zasogalinen,“ a thoďa lenge o kolbasi, o maro the bokheľa andro vasta. Le čhavage až o jilo asalas, sar dikhelas pre kale lačhipena.

Nisostar nič sar te vareko viľind'ahas. Telal šund'olas bari vika. Sa o manuša vičinenas a denašenas upre tele. O čhave ča dikhelas, s'oda pes kerel. „Denašen het!“ vičinenas o gore, „imar avle te čoreľ!“ Paš o maro the kolbasi chuťile tele pal o graja duj murša a imar kamle te rakinel sa maro the o masa andro gone. Savore, so odoj has, vičinenas, aľe niko pes nathod'a andre. O Belas the o Štefkus prichuťile kija lende, sako chudľa jekhes, o Štefkus jekhe vasteha hazdľa okles sar cikne čhavores, okle avreha o Belas

pekľa pre phuv sar kirňa phabaha. So duj lotroša añi nadžanle, so pes lenca achiľa. Savore so odoj has, čak o jakha dine avri. Kada niko naužarlas, sako le lotrošendar daralas sar jagatar. O gadže sar dikhle, hoj len o lotroša našťik nič keren, ta pes andre lende mukhle a imar pes lenge andro vasta arakhle o cile a jekheske o šelo. O čhave maj prindžarde, hoj le lotrošenca ela namištes a hoj len o gadže hine kisne te figinel. O Belas lenge phend'a: „Garuven pes pal amende a añi peha načalaven, te kamen te dživel.“ „Ta imar dosta,“ chudľa te vičinel o Belas, „amen len chudľam a amen len predaha le kraliske. Ča leske perel len te sudzinel a n'ikaske avreske. A te len vareso kerna, ta san ajse sar the jon. Sar phenav, ča o kral'is len šaj sudzinel. Akana chuden le gren a te kamen, aven amenca, ľidžaha len andre bertena.“ Sar phende, avka kerde.

Pre aver d'ives tosara ľigende le lotrošen andro dis. Imar calo foros džanelas, hoj o čhave len chudle a zaphandle andre bertena. Kada hiros pes doand'a ži ki o kral'is a jov peskere sudcenca len imar užarlas. O čhave ande le lotrošen andro dis a lenca avle pherdo gore. O kral'is the o sudci ča dikhelas, angle kajci manuša mek šoha n'ikas nasudzinenas. „Akana amenge phenen, sar pes oda achiľa,“ chudľa te vakereľ o kral'is. O čhave leske sa rozphende. Pa-

ľis leske o Belas phend'a: „Dikh, kral'ina, save hine vidarade a terne. Elas mište len te višunel, talam pes dodžanaha, so dži adad'ives nadžanahas.“ „Dikhav, hoj tuke gondolinel lačhes. Šaj pes andre oda mukhes,“ phend'a o kral'is. O sudci, so odoj has, aľe na čak jon, denas avri o jakha. K'oda dikhľa, hoj varesavo romano čhavo te višunel le lotrošen. Avka pes savore dodžanle, sar pes o lotroša vičinen, khatar hine, keci lenge berš a sar dživnas khere.

„Tu,“ phučľa o Belas le ternederestar, has leske biš berš, „soske pes diňal pre čori?“ Avka chudľa o lotrošis te vakereľ: „Khere samas deš čhave a e bokh amen marlas sako d'ives. Imar našťi dikhavas, sar mire terneder phrala the pheňa bokhaľon. Kamľom, hoj amenge te el feder, te na ajci bokhaľuvas.“ „A vakeres čačipen,“ phučľa o Belas, „džanes mištes, hoj lokes pre oda avaha, či chochaves vaj na. A te chochaves, ta peske keres mek goreder. A tu,“ phučľa le phurederestar, „soske pes diňal pre čori?“ „Amen samas khe-re eľta phrala. Nahas jekh d'ives, hoj pes amare te na vesekeďinahas. O dad igen pijelas, marlas amen the la da. Me imar pre kada našťi dikhavas, ta geľom het. Tal'ind'om pre lotroša a jon man ile peha.“ „Akana phenen mange žužo čačipen, sar čornas, marnas le manušen, murdard'an varekas?“ phučľa o Belas. „Ta kaj,“ diňa pes anglal o terneder, „te čoreľ phirahas po duj džene. Te varekas chudahas, ta jov amenge delas korkoro sa, daratar. Šoha n'ikas namurdard'am, oda amenge añi naavľa pre god'i. Jekhvar chudľam jekhe terne gadžes, mesarošis. Has zoralo sar graj, ta pre leste čhid'am o šita a sphandľam les. Te les mukhľamas ča avka, ta amen so dujen zmad'ahas sar gren.“ Sovore, so odoj has, chudle te asal. „Keci manušen očorard'an a so čornas nekbuter?“ phučľa o čhavo. „Čorahas sa, so le gadžen has paš peste. O love, o chaben a savoro, pre soste tal'inahas.“ „Aľe džanenas mištes, hoj te čoreľ nane sabadno a tumen čornas savoro, so tumenge avľas tel o vasta,“ phend'as lenge o Belas. So duj lotroša thode tele o šere a dičholas, hoj lenge igen pharo, so kerde. Savore, so odoj has, ča šunen.

„A so lenca kereha tu, te tut elas ajsi zor?“ phučľa o kral'is le Belastar. „Sar dikhav, save hine terne a dikhav, hoj lenge igen pharo, so kerde, ta len bičhavavas te kerel but'i, bičhavavas len andro veš, vaj te phagerel o bara. Me šund'om, hoj adaj kajsenge, so čoren, čhingeren o vasta. Kada hin igen baro trestos pre calo dživipen. Jekhvar len ena romñija, čhaven, sar len udžid'arna, te len keraha kaľika. Bareder chas-

na lendar ela, te kerna but'i, phari but'i a koda, so čorde, sa spoťine-na.“ Savore, so has andro kher, čak o jakha avri dine, s'oda jov vakereľ. Kaj ko dikhľa, hoj vareko te phenel le kral'iske, so elas nekfeder te kerel. „No,“ phend'a o kral'is, „mi el pal tiro. So dujđzene mi džan andro veša te kerel, te čhingerel o kašta a kerna odoj ajci, keci čornas. O phureder pandž berš, o terneder štar berš. A te mek jekhvar dena pes pre čori, ta ena o so duj vasta charneder.“

Vaj duje kurkenca kerďa o kral'is pro dis baro prekidipen. Zgele pes adaj nekfeder a nekozoraleder murša, the andal aver phuva, a chudle pes te pasinel. L'ikerlas oda maj calo d'ives. O Štefkus lenca šulavelas e dvora sar la metlaha. Pro agor ačhile štar nekozoraleder. Murša, so lendar až dar lelas. The okle trin thoďa tele, ačhile čak dujđzene. Jov the o nekozoraleder vaj trandaberšengero murš, bareder sar o Štefkus. Kaj avľas, savoren thovlas tele. Mek n'ikaha naprekheld'a. Dičholas, hoj peske igen paťal a hoj le Štefkuha zašulavla sar le pataveha. Kajčak mindig pes o raklo rozdikhľa, imar has pre phuv. Savore chudle te vičinel a te kľapkinel. Ta kaj, kada n'iko naužarlas. O raklo añi nadžanelas, so pes leha achiľa. Ladžatar nadžanľa, kaj pes te thovel.

O hiros pal o čhave pes maj rozľigend'a pal calo phuv. Le kral'iske so dujđzene pele andro jakha. Sar te na, has lendar phureder čak o vajkeci berš. Maj prindžard'a, hoj o čhave god'aver the paťivale. Avka le Štefkus kerďa peskere ochrancas a le Belas radcas.

Kada našťi preľigende prekal o jilo o raja, so has pre dis. Avka podpoťinde jekhe manušen, so le čhavage hordinlas o chaben, hoj lenge te čhivel andro chaben zoralo praškos pro soviben. O čhave zasute sar kašta. Raťi len thode andro verdan, sphandle lenge o vasta the o pindre a ľigende len igen dur andro baro veš. Ko džanel, keci odoj sovnas. Prekidle pes, sar imar has baro d'ives. Sar dikhle, kaj hine, ačhile sar kašta. „So keraha?“ phučľa o Štefkus. „Mušinas pes te dochudel avri andal o veš,“ odphend'a leske o Belas. „Ešeb mušinas te čhivel o šele pal o pindre the pal o vasta,“ phend'a o Štefkus. Naľikerďa but, čhid'a tele savoro a kada kerďa the le Belaske. Doavle pre jekh than, kaj mištes dičholas o kham. Džanas ta džanas, až dikhle, hoj hine avri andal o veš. Avka pes lenge sdiňa, sar te kada than džanenas. „Se amen sam pre kada drom, so adaj prikerďam o verdan le goreske,“ phend'a o Belas.

Andrej Giňa

O dvou bratrech: díl první

Bylo nebylo, milý, požehnaný a spravedlivý Bože, žila jednou jedna žena, a ta měla tři syny, mládence jak svíce. Nejstarší byl Štefko, bylo mu dvaadvacet let. Byl to silák, kterému se v celé vesnici ani v širém okolí žádný nevyrovnal. Když se šlo do lesa na dřevo, zatímco ostatní chlapi pokáceli jeden strom, on už měl dole dva nebo tři. Prostřední syn Béla nebyl tak silný, zato byl chytrý. Mnohokrát se stávalo, že za ním chodili i gádžové, když si s něčím nevěděli rady. Ne nadarmo mu dali přezdívku Advokát. Nejmladší Janči měl teprve šestnáct let. Otec jim zemřel a matka s nimi zůstala sama. Měla chudák co dělat, aby je vychovala, i když jí starší chlapi pomáhali, jak mohli. Pásli sedlákům krávy a husy, pracovali na poli.

Jednou seděli všichni doma a povídali si. „Otec nám odešel tak brzo a není tu nikdo, kdo by nás naučil, jak se žije ve světě,“ povídá najednou Štefko, „už máme pomalu věk na to, abysme si hledali nevěsty a založili si vlastní rodinu. A tobě by se snachy na pomoc taky hodily, nemusela by ses tolik dřít. Půjďme s Bélou do světa a Janči zůstane s tebou doma. Slibujeme, že se brzo vrátíme a dáme na sebe pozor, aby se nám nic nestalo.“ Matka se na ně dívala překvapeně a velkou radost z jejich rozhodnutí neměla, ale co mohla dělat. Věděla, že už je doma neudrží. Druhý den jim napekla placky a chlapi se vypravili do světa. Jančimu připomněli, aby dal na matku pozor a se vším jí pomáhal. Matka je vyprovodila s pláčem až na kraj vesnice a s těžkým srdcem se s nimi loučila. Ani jim nebylo lehké a do očí jim vhrkly slzy, když se s matkou naposledy objali.

Chlapi šli a šli, od vesnice k vesnici, od města k městu, ale štěstí jakoby se před nimi schovávalo. Nikde nesehnali žádnou práci ani službu. Už to vypadalo, že se budou muset vrátit domů s nepořízenou. Až se jednou pustili po opuštěné cestě, která vedla kolem lesa. Uviděli koňský povoz, který stál na jednom místě. Co to, že koně stojí pořád na místě, napadlo Bélu. „Pojďme se podívat, co se děje,“ povídá Štefko. Došli až k vozu a vidí, že mu upadlo zadní kolo. V příkopu u cesty sedí stařík a chytá se za hlavu. Nejhorší bylo, že vůz byl vrchovatě naložený senem. „Aja, to nevím, co s ním provedem, když je tak naložený,“ řekl Štefko. Béla mezitím obešel vůz. „Víte co,“ povídá staříkovi, „my půjdeme do lesa pro klády a vy najděte kameny, ale musí být hodně velké.“ Jak řekli, tak udělali. Béla podložil pod vůz klády a kameny, potom vzali silnou kládu a zvedli vůz přímo u zadního kola. Štefko rychle nasadil kolo a zatloukl klínek, aby zase nespadlo dolů. Starý sedlák se nestačil divit a jen

kroutil hlavou: „Vás mi snad poslal sám Pánbůh. Jsem už starý a viděl jsem hodně chlapíků, ale takové šikovné a silné, jako jste vy, jsem ještě neviděl. Moc vám děkuju za pomoc. Kdybyste se neobjevili, nevím, co bych dělal. Do města je to pěkný kus cesty. Musel bych tady vůz nechat a vypravit se domů jen s koňmi. Kdo ví, jestli bych někde sehnal takové siláky, kteří by si s vozem poradili jako vy. A víte co? Zvu vás k nám domů, najíte se, popovídáme si. Musím vás ukázat ženě, jistě bude ráda, že se s vámi seznámí.“ Chlapi nejprve nechtěli, říkali staříkovi, že to nic nebylo, že by to udělal každý, ale ten se neda. Tolik

je přemlouval, že nakonec souhlasili a šli s ním.

Staříkova žena je přivítala, jako by byla jejich matka. Hned je objala a děkovala jim ze srdce, že jejímu muži tak pomohli. Připravila jim nejlepší jídlo a přinesla nejlepší pití. Pak poseděli a pojedli. Chlapi už se chtěli zvednout a jít dál, ale staří je nechtěli pustit. „Vídíte, že už jsme staří, a nevíme, kdy zavřeme oči navždy. Vlastní děti nemáme. Kdybyste tady zůstali, všechno, co máme, vám předáme. A je to pěkný majetek, dobytek, pole a všechno, co k hospodářství patří. Když tu zůstanete, všechno bude vaše. Sami už na práci nestačíme a nemáme nikoho.“ Chlapi zůstali překvapeně koukat. První promluvil Béla: „Ani nevíme, jak vám poděkovat, o něčem takovém se nám ani nesnilo. Ale my hospodářství nerozumíme a navíc, musíme jít dál. Nezlobte se na nás. Nikdy na vás nezapomeneme a kdo ví, snad se k vám vrátíme, až poznáme, jak se žije jinde.“ Ale stařenka je nepustila, nedala jinak, museli ještě týden zůstat. Potom se zase chystali k odchodu a loučili se. „Už jste pro nás skoro jako otec a matka a i vy se k nám chováte jako k vlastním. Moc vám za to děkuju. Ale tady si nevěsty nenajdeme, musíme jít dál. Slibujeme, že na vás nezapomeneme a přijdeme se za vámi podívat.“ Pak se chlapi sbalili a vydali se znovu do světa.

Šli a šli, až přišli do jednoho velkého města. Zrovna se tam konal trh. Člověk si tu mohl pořídit všechno, na co si jen vzpomenu. Chlap-

ci chodili od jednoho k druhému, ale koupit nemohli nic, protože neměli ani pětník. Měli takový hlad, že by schroupali i hřebíky. A ještě jako naschvál hned u jejich nosu prodával jeden gádžo chléb a pečivo a přímo vedle měl stánek další, který prodával klobásy, salámy, uzené maso i jiné dobroty. Chlapcům z toho žaludek zpíval hlady. Gádžo, který prodával pečivo, je po očku sledoval, bál se, aby mu něco neukradli. Béla zašel k němu a dal se s ním do řeči: „Zdá se, že se nás asi bojíte. A taky vidím, že se vám obchod moc nedaří. Když vám pomůžeme, dáte nám za to jeden chleba a housky?“ Gádžo se na něj pře-

kvapeně podíval a zeptal se nedůvěřivě: „A co chcete dělat?“ „Nebojte se, nic nepoctivého to není,“ uklidnil ho Béla. Pak začali Béla i Štefko vyvolávat hlasitě na všechny strany: „Lidičky, pojdte sem, pojdte si koupit nejlepší chleba, maso a klobásy! Nikde lepší a levnější nedostanete! Jen pojdte, nestydte se!“ Tak Béla volal u stánku s pečivem, Štefko zase u stánku s masem. Netrvalo dlouho, lidi se přišli podívat blíž a začali nakupovat. „Nezlobte se,“ povídá Béla gádžovi, „ale kdyby se ještě pár kousků salámu a chleba nakrájelo na malé kousíčky, aby lidi mohli ochutnat, určitě se prodá ještě víc.“ Gádžo se tomu nestačil divit. „Jak jsi na tohle přišel? My tu prodáváme už tolik let a ty jen tak přijdeš a naučíš nás něco, co by nás nikdy nenapadlo. Odměnu si za takovou pomoc zasloužíte,“ a naložil jim chleba, housky i klobásy. Chlapcům se na ty dobroty srdce smálo.

Najednou, jako když střelí, zespoda uslyšeli velký křik. Všichni začali pobíhat sem tam a křičeli. Chlapi nechápali, co se děje. „Utečte,“ křičeli na ně místní, „loupežníci jsou tady!“ Přímou u stánků s jídlem seskočili z koní dva muži a hned chtěli strkat maso a chleba do pytlů. Všichni, co tu byli, jen strachy křičeli, ale nikdo se jim nepostavil. Béla a Štefko k nim ale přiskočili, každý popadl jednoho, Štefko toho svého zvedl jednou rukou do výšky jako malé děčko, Béla s druhým praštil o zem jako se shnilým jablkem. Loupežníci ani nestačili zjistit, co se s nimi děje. Všichni stojící okolo jen valili oči. To nikdo nečekal, každý se tu loupežníků bál jak ohně. Když ale viděli, že loupežníci jim nemůžou nic udělat, pustili se do nich a hned někteří měli v ruce klacky a provazy. Chlapi poznali, že s loupežníky bude zle, že je gádžové jsou schopni pověsit na nejbližší strom. Béla jim pošeptal: „Schovejte se za nás a ani se nehněte, jestli je vám život milý.“ Pak zakřičel do davu: „Tak dost! My jsme je chytli a my je pře-

dáme králi. Jen jemu přísluší je soudit a nikomu jinému. A vy, jestli jim něco provedete, tak jste stejní jako oni. Jak jsem řekl, jen král je může soudit. Teď vezměte koně a kdo chce, může jít s náma, odvedeme je do basy.“ Jak řekli, tak udělali.

Druhý den ráno vedli loupežníky na zámek. To už celé město vědělo, že dva cikánští kluci chytli a zavřeli loupežníky. No, a ta zpráva se donesla až ke králi, proto už je i se svými soudci očekával. Chlapi přivedli loupežníky do zámku a s nimi přišla spousta lidí. Král a soudci se nestačili divit, před tolika lidmi ještě nikdy nesoudili. „Teď mi řekněte, co se stalo,“ promluvil první král.

Chlapi mu řekli, jak to bylo, a pak Béla povídá: „Podívej se, králi, jak jsou mladí a vyděšení. Bylo by dobře je vyslechnout. Třeba se dozvíme něco, co jsme do dnešního dne nevěděli.“ „Vidím, že ti to myslí, tak se do toho můžeš pustit,“ řekl na to král. Soudci i ostatní jen překvapením vyvalili oči. Kdo to kdy viděl, aby nějaký cikánský kluk vyslýchá loupežníky. A tak se všichni dověděli, co jsou loupežníci zač, kolik jim je let a jak to vypadalo u nich doma.

„Ty,“ ukázal Béla na mladšího z nich, kterému bylo dvacet let, „co tebe přivedlo k loupení?“ Loupežník začal povídat: „Bylo nás doma deset dětí a trpěli jsme hladu každý den. Už jsem se nemohl dívat na to, jak mladší bratři a sestry hladoví. Chtěl jsem, aby se měli líp, aby neměli hlad.“ „Doufám, že mluvíš pravdu,“ na to Béla, „víš dobře, že snadno přijdeme na to, jestli nám lžeš nebo ne. A jestli lžeš, ještě si přitížíš.“ Pak se obrátil ke staršímu loupežníkovi: „A co ty, proč jsi začal krást?“ „Nás bylo doma sedm bratrů. Nebyl den, aby se něco nesešlo. Otec hodně pil, mlátil nás a matku taky. Už jsem se na to nemohl dívat, tak jsem utekl. Potkal jsem loupežníky, a ti mě vzali mezi sebe.“ „Teď ale řekněte čistou pravdu. Když jste kradli, bili jste lidi, zabili jste někoho?“ zeptal se Béla. „Ale kdepak,“ ozval se ten mladší, „krást jsme chodili ve dvou. Když jsme někoho chytli, ze strachu nám dal radši všechno sám od sebe. V životě jsme nikoho nezabili, to by nás ani nenapadlo. Jen jednou jsme natrefili na jednoho řezníka, byl to chlap jak hora, tak jsme na něho hodili síť a svázali ho. Kdybysme to neudělali, zbil by nás jak koně.“ Všichni kolem se začali smát. „Kolik lidí jste okradli a co jste kradli nejvíc?“ ptal se dál Béla. „No, kradli jsme všechno, co měli lidi u sebe. Jídlo, peníze, prostě to, co se hodilo.“ „Ale víte dobře, že krást se nesmí, a vy jste ukradli všechno, co vám přišlo pod ruku,“ povídá Béla. Oba loupežníci sklopili hlavy a zdálo se, že je jim vel-

mi líto toho, co dělali. Všichni kolem jen poslouchali.

„A co bys s nimi udělal, kdybys měl moc to rozhodnout?“ zeptal se král Bély. „Když vidím, jak jsou mladí a vidím, že litují toho, co dělali, poslal bych je, aby si to odpracovali, třeba v lese nebo v kamenolomu. Slyšel jsem, že u vás se loupežníkům usekávají ruce, ale to je moc přísný trest na celý život. Jednou budou mít ženu, děti a jak je uživí, když z nich uděláme mrzáky. Užitečnější budou, když budou tvrdě pracovat a všechno, co ukradli, tak splatí.“ Všichni přítomní jen kroutili hlavami nad tím, co Béla řekl. Kdo to kdy viděl, aby někdo radil samotnému králi, co má dělat. Král ale pozorně poslouchal. „No,“ povídá potom, „ať je tedy po tvém. Oba dva loupežníci ať jdou do lesa kácet dřevo a budou tam pracovat tak dlouho, až splatí, co nakradli. Starší na pět let a mladší na čtyři roky. Ale jestli se někdy vrátí k loupení, pak jim usekneme obě ruce.“

Chlapi zůstali ve městě. Asi za dva týdny pořádal král velký turnaj. Sjeli se na něj nejlepší a nejsilnější muži z okolních zemí a začali mezi sebou měřit síly. Celé to trvalo několik dní. Štefko se taky přihlásil a dopadlo to tak, že zamezl s ostatními dvůr jako s koštětem. Na konci zůstali čtyři nejsilnější. Byli to chlapi, z kterých šel strach. Štefko tří z nich docela snadno porazil. Zůstal už jen on a ten nejsilnější, asi třicetiletý silák, který byl o hlavu větší. Ještě nikdy s nikým neprohrál, kam přišel, všude všechny porazil. Zdálo se, že si hodně věří a že se Štefkem zamete. Jenže Štefko byl rychlejší, silák se ani nestačil rozkoukat a už byl na zemi. Všichni, kdo soubor sledovali, začali tleskat a křičet. Kdepak, to nikdo nečekal. Silák ani nevěděl, co se s ním stalo. Nakonec měl z ostudy kabát.

Zpráva o šikovných romských chlapcích se roznesla po celé zemi. Králi oba padli do oka hned na začátku, však byl jen o pár let starší než oni. Brzy poznal, že jsou to chytří a slušní chlapi. Tak se stalo, že jmenoval Štefka svým ochráncem a Bélu rádcem.

To ale nemohli přenést přes srdce někteří páni z královské družiny. Podplatili sluhu, který nosil chlapcům jídlo, aby jim do jídla nasypal silný prášek na spaní. Chlapi usnuli, jako když je do vody hodí. V noci je tajně naložili do vozu, svázali jim ruce i nohy a odvezli je daleko do hlubokého lesa. Kdo ví, jak dlouho tam chlapi spali. Když se probrali, byl už dávno den. Jakmile zjistili, kde jsou, zůstali celí zkoprnělí. „Co uděláme?“ zeptal se Štefko. „Musíme se nějak dostat z lesa, dřív než nás najdou divoká zvířata,“ povídá Béla. „Ze všeho nejdřív se musíme zbavit těch provazů,“ dodal Štefko. Netrvalo dlouho a podařilo se mu uvolnit provazy z rukou a z nohou. Potom pomohl Bélovi. Došli na paseku, kde bylo dobře vidět slunce a dali se tím směrem. Šli a šli, až na jednu vidí, že les končí. Zdálo se jim, že jsou na známém místě. „Vždyť jsme na té cestě, kde jsme spravovali staříkovi vůz,“ povídá Béla. Tak se sebrali a vydali se cestou za starým sedlákem a jeho ženou.

Andrej Giňa

Přeložila Martina Vyziblová

Foto: web

(dokončení příště)

Muzeum romské kultury

Bratislavská 67, 602 00 Brno, tel.: 545 571 798

e-mail: media@rommuz.cz, www.rommuz.cz

MHD: tram. 2, 4, 11, zast. Tkalcovská, tram. 3, 5, 9, zast. Dětská nemocnice

MUZEUM ROMSKÉ KULTURY

Program na srpen 2013

OTEVÍRACÍ DOBA V NEDĚLI PRODLOUŽENA DO 18⁰⁰ (poslední vstup v 17¹⁵)

identi_TA

Výstava identita_TA představuje současnou tvorbu umělkyň Tamary Moyzes, Lenky Klodové, Lady Gažiové, Věry Kotlárové, Blanky Jakubčíkové, Tani Magy a Karolíny Kohoutkové. 18. 5.–22. 9. 2013

Umění zabíjet

Fotografie umělce Lukáše Houdka rekonstruuji vybrané masakry německého civilního obyvatelstva na

území dnešního Česka v roce 1945. Autorova rekonstrukce některých zločinů, kterých se po druhé světové válce dopouštělo české obyvatelstvo na Němcích, je pokusem vyrovnat se s doposud opomíjeným obdobím českých dějin.

Moment tabuizace je na fotografiích přítomen ve formě neživých aktérů akcí – panenek Barbie s atributy odpovídajícími dobové atmosféře.

23. 5.–22. 9. 2013

Otevírací doba • po a so zavřeno • út–pá 10–18, poslední vstup 17¹⁵ • ne 10–18, poslední vstup 17¹⁵

Adresa redakce Romano hangos a Společenství Romů na Moravě

Bratislavská 65a, Brno 602 00

tel.: 545 246 673 www.srnm.cz

číslo účtu: 27-488570217/0100

Pietní shromáždění k uctění obětí romského holocaustu 18. srpna 2013 v 11:00

Pietní shromáždění v místě tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu se koná každoročně jako připomínka 21. srpna 1943, kdy byl z tábora vypraven nejpočetnější transport romských vězňů do vyhlazovacího tábora Osvětim II-Březinka. Převážná část Romů z tohoto transportu v Osvětimi zahynula.

Program pietního shromáždění

- 9:30** Odjezd autobusu z Brna (Muzeum romské kultury).
- 11:00** Mše svatá v areálu tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu.
- 12:00** Uctění obětí holocaustu u hromadného hrobu Žalov.
- 13:00** Památník Hodonín u Kunštátu. Vernisáž výstavy nejlepších studentských návrhů na vybudování Památníku v Hodoníně v rekonstruovaném vězeňském baráku.
- 14:30** Uctění obětí holocaustu pohřbených na hřbitově v Černovicích.
- 15:00** Odjezd autobusu do Brna.

PŘEDPLATNÉ ROMANO HANGOS

Příjmení a jméno:	Ulice, číslo domu:
PSC, místo:	Datum narození:
E-mail:	Telefon:
Název a sídlo peněžního ústavu:	Číslo účtu:
Název organizace:	Adresa:
IČO:	DIC:
Počet objednaných výtisků:	Od čísla:
Způsob platby: ☐ hotově ☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol: ☐ složenkou ☐ bankovním převodem na fakturu	

Vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Bratislavská 65a, 602 00 Brno.
Komerční banka Brno-město; číslo účtu: 27-488570217/0100. Cena předplatného na rok 2013 činí 230 Kč.

O Roma vakeren

je pořad Českého rozhlasu určený pro Romy.

Jeho jednotlivé relace lze zpětně vyhledat
v archivu textů na www.romove.cz

**Vydávání Romano hangos
podporuje Ministerstvo kultury
České republiky**